

III RIIGIKOGU

7. istungjärk. **Protokoll nr. 186 (18).**

1928.

III Riigikogu koosolek 22. novembril 1928
kell 10.

Kokku on tulnud 96 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Tõnisson**, siseminister **J. Hünerson**, välisminister **H. Rebane**, rahaminister **A. Teetsov**, haridusminister **A. Möttus**, teedeminister **A. Kerem**, kaubandus-tööstusminister **J. Holberg**, põllutöökasvatamiskomitee juhatuse esimees **O. Köster**, kohtuminister **T. Kalbus**, töö-koostööminister **K. Soonberg**.

Päevakord:

1. Riigikassa kuueprotsendiliste võlakirjade väljaandmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Eesti-Rootsi vahelise laevamöödutunnistuste vastastikku tunnustamise deklaratsiooni, Eesti mõõtkirjade Rootsi laevamöötmise määruste kohaselt väljaandmise kokkuleppe ja lõpp-protokollide kinnitamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

3. Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioniseaduse muutmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

4. Haagis 17. juulil 1905. a. allakirjutatud tsiviilprotsessi kohta käiva rahvusvahelise konventsiooniga ühinemise seadus — III lugemisel.

5. Kriminaalseadustik — III lugemisel.

6. Esimese rahvusvahelise töökonverentsi poolt Washingtonis vastuvõetud tööstusettevõtetes tööaega kaheksa tunniga päevas ja neljakümnekaheksa tunniga nädalas piirava konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — I lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**.

Koosolek algab kell 10.30 min.

Juhataja **R. Penno**: Avan Riigikogu koosoleku.

1. Riigikassa kuueprotsendiliste võlakirjade väljaandmise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustavson**.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

2. Eesti-Rootsi vahelise laevamöödutunnistuste vastastikku tunnustamise deklaratsiooni, Eesti mõõtkirjade Rootsi laevamöötmise määruste kohaselt väljaandmise kokkuleppe ja lõpp-protokollide kinnitamise seadus — redaktsioon.

3. Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioniseaduse muutmise seadus — redaktsioon.

4. Haridusminister A. Möttus'e sõnavõtmine isiklikus asjas.

Haridusminister **A. Möttus** (isikl. asj.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Hiljuti Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse alusel likvideerimisele kuuluva tehnikumi õpilased on saatnud mulle avaliku kirja, mis ka teile, härrad Riigikogu liikmed, kätte saadetud. Peale selle on see kiri ilmunud ka väga mitmes ajalehes. Kuna minul võimalik ei ole isiklikult polemiseerima hakata õpilastega ajalehtedes, siis tarvitan ma võimalust, et siit kõnetoolilt öelda seda, mis mul selle asja kohta veel öelda oleks.

Mina, lugupeetud Riigikogu liikmed, selles kirjas näen kõigepealt ulakust, mis tõendab kasvatus- ja korra puudust selles õppeasutuses, mille õpilased selle kirja kirjutanud. (J. Lattik, krst: Kas tõesti on tehnikumi õpilaste poolt kirjutatud see kiri?) Kuna aga vastava seaduse järgi kasvatus- ja õppetöö eest õppeasutuses vastutav on õppeasutuse direktor, siis tegin mina eile järgmise korralduse: saatsin selle avaliku kirja vastava kaaskirjaga tehnikumi direktorile. Kaaskiri kõlab nii: „Saates siinjuures Teile usaldatud õppeasutuse õpilaste poolt minule toodud ava-

Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustavson**.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustavson**.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

liku kirja, mis tunnistust annab õppeasutuses valitsevast kasvatus- ja korra puudusest, palun Teid viivitamata võtta tarvitusele kõik seaduslikud abinõud selle kurva nähtuse kõrvaldamiseks ja Teie korraldustest ning sammudest otsekohe teatada haridusministeeriumile.

Ühtlasi lisan juurde, et Vabariigi Valitsuse liikmena mina oma tegevuse ja töö, samuti ka rahvaesinduses peetud kõnede eest vastutust kannan rahvaesinduse ees ja nendes, kui ametialalistes ja poliitilistes asjades ei saa laskuda mingisugustesse vaidlustesse ega õiendustesse minule alluvate asutustega.“

See on nüüd asja ametlik käik. Mina julgen loota, et praegune tehnikumi administratsioon niivõrt siiski veel oma ülesande kõrgusel seisab, et ta neile nähtustele suudab piiri panna. Ei sünni see, siis on loomulik, et siin tulevad sammud astuda selleks, et asutuse likvideerimise protsess, mis oli pikema aja peale ette nähtud, kiiremalt lõpule jõuaks, ja tehnikumi õpilased puhtamasse õhkkonda pääseksid, kus kasvatusetöö korralikult ja rahulikult edeneda võiks.

See on ametlik seisukoht. Nüüd edasi paar sõna isiklikult ja puht inimlikult seisukohalt. Ma saan aru, et nüüd, kus hoolimata kõigest vastutötamisest ja keerdkäikudest siiski seadus on ellu pääsenud, et nüüd teatud ringkondades kibedusetunne võib maad võtnud olla, mis enesele kuidagi väljendamist nõuab. Kuid see väljendamine peaks sündima siiski viisakuse piirides. Nüüd aga sellest kirjast meie seda kuidagi ei näe. Mina ei ole iialgi ega ka minu eelkäijatest ükski, niipalju, kui sellest tööst, mis ministeeriumis selle küsimuse kallal tehtud, näha, õpetajate ega õpilaskonna vastu olnud vaenulik, vaid kogu töö on sihitud olnud sinnapoole, et õpilastele ja õppejõududele luua normaal töötamisvõimalused, et meie tehnilise hariduse korraldamisele panna kindel alus ja anda õige suun.

On oldud kaugel sellest, et võidelda õpilaste ja õppejõudude vastu, see ei ole haridusministeeriumi ülesanne. Olen püüdnud näidata, et praegune kord on puudulik seal, ja see on ka osutunud õigeks. Meie ei või oma üliõpilaskonna, akadeemiliste kodanikkude ja professorite mõisteid moonutada nii, et meie neid isegi pärast ära ei tunne, sest see ei ole asjale kasulik.

Ja nüüd, minu härrad, kui teie loete seda avalikku kirja, siis peate ütleva, et see kiri pole muud, kui vaesusetunnistus sellele kõigele, mis meie oleme harjunud mõistma „kasvatuse, hariduse ja korra“ all. (Vahelhüüe keskelt: Väga õigel!)

Samuti võin öelda, kui Riigikogu päris ühemeelselt vastu võttis seaduse, mis tehni-

kumi uutele alustele rajab, ja kui sellejuures kellelgi võis kahtlusi olla, kas siiski tehnikum praeguse korra juures ei saaks töötada samahästi, siis nüüd, minu härrad, seda kahtlust vist enam olla ei saaks. Selle kirja iga lause tõendab väga reljeefselt ainult seda, et tõesti praegune tehnikum on küps likvideerimiseks. (J. Lattik, krst: Õigel!) Jah, minu härrad, mina arvan, et see samm, mille Riigikogu on astunud alles hiljuti uut tehnikumi seadust vastu võttes on väga õige ja tervendav samm meie hariduspoliitika alal. (Hüüded: Õigel!)

5. Haagis 17. juulil 1905. a. allakirjutatud tsiviilprotsessi kohta käiva rahvusvahelise konventsiooniga ühinemise seadus — III lugemisel.

(Tekst III Rk. 7. istungj. pr. pr. lisades, vaata sisukord.)

6. Kriminaal-seadustik — III lugemisel.
(Tekst vaata „III Riigikogu protokollide Lisad“ lisa nr. 56, veerg 507—655.)

viisi.

Pealkiri võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(Üldosa. 1. peatükk.)

H. Martinson (tp): Ma kordan oma II lugemisel tehtud ettepanekut, mis kõlab järgmiselt:

„Panen ette, § 2. ülesloetud karistuste hulgast „1) surmanuhtlus“ kustutada. Sõnad on liigsed. Igalühel on tõesti selge oma seisukoht, ja see jääb inimese südametunnistuse asjaks näidata, kui suur ta verejanu. Ma ei taha enam sellejuures pikemalt peatuda.

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud härrad rahvasaadikud! Ma kordan oma II lugemisel tehtud ettepanekuid:

välja jätta § 2. punkt 1) surmanuhtlus, samuti välja jätta sellega ühenduses § 3. sõnad: „surmanuhtluse või“.

Üldkomisjoni aruandja **A. Tupits.**

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu paragrahvide viisi ja lõpuhääletamisel.

Kriminaalseadustiku komisjoni aruandja **R. Vreeman.**

Juhataja **K. Einbund:** III lugemisel tuleb seaduseelnõu arutamisele samas korras nagu II lugemisel, nimelt jääb ära paragrahvide ettekandmine ning hääletan peatükkide

Need ettepanekud tuleksid hääletada korraga, sest et need üksteisega lahutamatus ühenduses.

Korra kohta teen ettepaneku, hääletada nimeliselt ettepanekuid §§ 2. ja 3. surmanuhtluse väljajätmise kohta.

Täna, härrad rahvasaadikud, peate teie näitama, kas oleme meie kultuuriinimesed või oleme barbarid. Täna peate näitama kogu tsiviliseeritud inimkonnale, kas Eesti on üldse väärt seisma teiste kultuuririikide kõrval üheväärilisena, või valitsevad ja elutsevad veel siin poolmetsikud asiaadid. Tõsi, et on veel praegu kultuuririike, kus surmanuhtlus püsinud, kuid ka nendes riikides on selle kaotamine ainult veel ajaküsimus. Igalpool on enamus niihästi juristidest kui õpetlastest, inimkonna kultuurilisemaist esindajaist, kirjanikest, filosoofidest ja kunstnikest võitlemas selle metsikuse vastu. 22 riiki on kaotanud surmanuhtluse. Kõigis neis riikides, kus praegu väljatöötamisel uued kriminaalkoodeksid, on neist eelnõudest surmanuhtlus välja jäetud. Nii Soomes, Taanis, Lätis, Ungaris, Helveetsias, Tshheho-Slovakkias. Ei ole ühtki riiki ei Euroopas ega Aasias ega üheski ilmajaos, kus praegu süvendatakse surmanuhtluse tarvitusele võtmist. Ka seal, kus surmanuhtlus püsinud traditsioonide tõttu, selle tõttu, et ei ole vanu seadusi muudetud, ka seal vähendatakse surmanuhtluse tarvitamist järk-järgult. Surmanuhtlus on praegu välja suremas, aga Eesti on ainuke riik, kes tahab uuesti elu sisse ajada sellele surevale koletisele. (K. Kornel, rhv: Ei ole õige!) Ainuke riik terves maailmas. (K. Kornel, rhv: Ei ole õige!) Mis ei ole õige? Tehke oma suu lahti, tulge ja näidake, kus praegu süvendatakse surmanuhtlust, kus pannakse juurde paragrahve, mis surmanuhtlust käsitaksid? — Igalpool vähendatakse neid paragrahve. (K. Tonkman, põl: Härra Jõeäär, kas Teie proovijutlust peate — ja teiseks, miks Teie seda oma töökasvasse ei võta?) Ma ei räägi Teile, härra Tonkman, Teie üldse aru ei saa, kui Teile räägitakse, aga ma räägin neile inimestele, kel enam mõistust on ja kes sellest suudavad aru saada. (K. Tonkman'i, põl vahelhüüe. — J. Sepp, mo: Teie olge natuke ettevaatlikum oma sõnadega!)

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Jõeäär, ma leian, et niisugused mõtteavaldused Riigikogu liikmete kohta ei ole õige.

A. Jõeäär (stp): Härrad rahvasaadikud, kes teie hääletasite II lugemisel surmanuhtluse poolt, teie võite seda teha ka täna ja võtta surmanuhtlus ka III lugemisel kriminaalseadustikku. (J. Sepp, mo: Ega meie Teie käest luba

ei küsi!) Ega mina Teie käest ka luba ei küsi, mina ei tarvita teie luba. Aga ma ütlen, olgugi, et teie võite tagurpidi käänata surmanuhtluse ajaloo ratta, kuid sellel tagurpidikäenamisel tallate lõmaks selle ratta all Eesti riigi hea nime ja tekitate jälestusetunde igas kultuurilises inimeses.

Kas olete üldse vähegi järele mõelnud selle koleduse üle, millega sai Riigikogu valmis II lugemisel enamusega surmanuhtlust sisse võttes nuhtluseeadustikku. Kas teate, et Venemaal, mille üks osa oli Eesti kuni 1918. aastani, surmanuhtlus nuhtluseeadustikust välja jäeti juba 1754 aastal ja hiljem tarvitati seda ainult poliitiliste süütegude eest?

Lõpuks lubage, et ma küsin, kas mõistate teie, kes teie poomisse usute, endale seletust anda põhjustes, mispärast teie seda usute.

Mitte ainuski surmanuhtluse pooldajaist ei ole siin Riigikogus suud avanud, et seletada oma tegutsemise põhjusi. Ma loodan, et härra Kornel nüüd tuleb ja seletab, mispärast tema selle humaanse karistuseviisi tarvilikuks peab. Ma leian, et siamaani surmanuhtluse ajaloos on see vist ainuke juht, kus parlamendis otsustatakse küsimus ainult barbaarsete rusikate ülekaaluga, ilma et tarvilikuks peetaks üldse argumente ette tuua.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Jõeäär, leian Teie ütelse haavava olema ja teen Teile märkuse.

A. Jõeäär (stp): Kas on keegi surmanuhtluse pooldajatest üldse vaevaks võtnud oma mõistust appi kutsuda nende väidete analüüsimiseks, mis ette toodi II lugemisel surmanuhtluse vastu. Need olid pea erandita kõik nõndanimetatud praktilised argumentid. Mina ei apelleerinud tunnete poole; ma eeldasin, et mõistust peaks olema igal seaduseandjal rohkem kui tundeid, ja et mõistus peaks valitsema tunnete üle. Kuid ka iga kultuuriliselt vähegi arenenud inimese tunded protesteerivad surmanuhtluse vastu. Selle väite tõenduse võite leida vastustest ankeedile, mille „Rahva Sõna“ korraldas selle küsimuse puhul. Sealt võite teie leida nimekamate Eesti kirjanikkude ja koolitegelaste arvamisi selle küsimuse kohta, välja minnes mitte praktilistest argumentidest, vaid tunnete seisukohast. Mina ei hakka neid arvamisi tsiteerima, vaid loodan, et iga Riigikogu liige ise on nendega tutvunenud. Pean tarvilikuks siinkohal konstateerida ainult seda tõsiasja, et ühtki minu väidetest kellegi poolt sisuliselt ei ole ümber lükatud.

Härra kohtuminister pani kohe alguses sõjariistad maha ja seletas, et tema ei mõtlegi sisuliselt kõnelda surmanuhtluse küsimusest, selle-

pärast, et Riigikogu liikmetel olevat juba selles küsimuses oma kindel seisukoht. Neid teisisi veenduma panna, kui nende veene on, olevat asjatu katse.

Äremärkused, mis härra minister tegi, lükati juba samal koosolekul rkl. Rei poolt ümber, ja mul ei ole seega enam vaja üksikasjalikult nende juures peatuda. Mina võin märkida vaid seda, et härra ministri väited olid ebaõiged, puudulikud ja sihilikud.

Kõigepealt oli ebaõige see väide, nii kui oleks teadusemeeste hulgas neid, kes surmanuhtlust pooldavad, mitte vähem kui neid, kes selle vastu on. Muidugi eeldan ma, et meie peaksime arvestama ainult elavate teadusemeestega, aga mitte nendega, kes juba aastasadu surnud. (Kohtuminister T. Kalbus: Ega Teie ka statistikat teinud ei ole.) Ei, seda on teised teinud. Kui meie võtame raamatud, mis seda küsimust käsitavad, ja võrdleme, kuipalju inimesi on surmanuhtluse poolt ja vastu kirjutanud, siis leiame, et kaugelt rohkem teadusemehi on vastu, kui poolt.

Tõsi, aastasadade eest olid mitmete teadusemeeste vaated teistsugused. Kuid vahepeal on olud muutunud ja uued kogemused juurde tulnud. Mida tarvilikuks peeti sada aastat tagasi, on nüüd muutunud tarbetuks. 100 aastat tagasi oli Teie esiisa, härra Soots, ori mõisas, ja mõisnik võis lasta teda tallis peksta ja tema üle oli mõisnikul isegi õigus surmaotsust teha, ilma et tal kuskilt oleks võimalik olnud kaitset saada. Nüüd tahate niisamasuguse korra uuesti jalule seada, vähemalt osaliselt. — Kui jälgida kirjandust, mis teaduslikult käsitleb surmanuhtluse küsimust, siis leiame, et iga aastaga väheneb nende kirjatööde arv, kus pooldatakse surmanuhtlust, kuna aga nende kirjatööde arv kasvab, mis surmanuhtluse vastu on.

Juba see, et härra kohtuministril teadusemeeste hulgas ei olnud ette tuua kedagi muud peale Kant'i, Hegel'i, Mittelstädt'i, Lombroso, Garifalo ja Jaapani professori Yamahoka, tõendab, kui vananenud on need autoriteedid, kellele ta toetub. Näiteks on Lombroso teooria kuritegeliste kalduvuste pärandamise teel edasiandmise üle osutunud ebaõigeks ja leitud teadusemeeste poolt olema täiesti ekslik.

Loen täiesti tarbetuks, hakata siin loetlema sadadesse ulatuvate praeguseaja tähtsamate kriminalistide, filosoofide, teoloogide, kirjanike ja teiste teadlaste nimesid, kes on surmanuhtluse vastased. Ega nende nimede rida veel midagi ei ütle, vaid mina arvan, et tähtis on nende töö, mille tagajärjel suur hulk riike on loobunud surmanuhtluse tarvitamisest. Siit võiks nende arvamisi tsiteerida lõpmatu-

seni isegi siis, kui piirduda ainult kodanliku ilmavaatega teadusemeestega. Sellest selguks ka, et surmanuhtlus ei ole küsimus, mille teinud oma asjaks ainult sotsialistid. Eesti kodanlus on oma kõlblisest ja kultuurilisest pankrotist tunnistuse andnud sellega, et ta ridadest Riigikogus ainustki häält pole tõusnud surmanuhtluse vastu.

Ma lubaksin endale tsiteerida lühidalt professor doktor M. Liepmann'i arvamist surmanuhtluse kohta. See on üks viimastest raamatutest, mis 1926. a. ilmunud. Seal toob ta surmanuhtluse kohta ette järgmist: „Die Todesstrafe ist schon im bisherigen Strafen-system ein Fremdkörper. Sie war das natürliche Endglied einer Strafenreihe gewesen, die sich von peinlicher Gefangenschaft, körperlicher Züchtigung, verstümmelnder Leibesstrafe bis zu der in sich noch vielfältig abgestuften Todesstrafe steigerte. Sie ist als einziger Rest dieser Reihe stehen geblieben und steht jetzt durch eine unüberbrückbare Kluft von den anderen Strafarten getrennt, völlig verbindungslos und unvergleichbar in einem auf Geldstrafe und Freiheitsentziehung aufgebauten Strafen-system. Zu ihrer Rechtfertigung kann man sich auf den Gedanken der Vergeltung nur dann berufen, wenn man sich diese nur in der urzeitlichen Form der Talion zu denken vermag“.

Edasi pean tähendama, et täiesti ebaõige on härra ministri väide, millega ta tahtis minu põhjendused ümber lükata, nimelt et Saksa kriminaalkoodeksi eelnõu järgi, mis praegu arutusel, kohas ainult surmanuhtluse võib määrata, kuna meil eelnõu § 53. p. 2-se põhjal süüdi pehmendavate asjaolude tõttu võib üle minna tähtajatule sunnitööle. Ma tsiteerin Saksa eelnõust vastava osa ette, ja siis peaks selge olema — must valgel, et härra kohtuminister — ma tarvitan kõige pehmemat väljendust — on ebaõigelt seda seadust käsitanud. Saksa seaduseelnõu kõneleb surmanuhtluse kohta oma motiivides järgmist: „Die Todesstrafe ist in Uebereinstimmung mit den früheren Entwürfen beibehalten; sie findet jedoch im Entwurf nur beim Mord (§ 245) Anwendung, und auch hier ist ihr Anwendungsgebiet gegenüber dem bisherigen Rechtszustand insofern eingeschränkt, als der Entwurf abweichend vom geltenden Recht auch bei dem Verbrechen des Mordes mildernde Umstände zulässt und für diesen Fall an die Stelle der Todesstrafe eine Freiheitsstrafe setzt“. Ja § 73. „Wird die ordentliche Strafe nach einer der Vorschriften, die eine Milde-rung vorschreiben oder zulassen, gemildert, so tritt an die Stelle von Todesstrafe lebenslanges Zuchthaus oder Zuchthaus nicht unter

drei Jahren.“ Tähendab, Saksamaal ei ole nii, nagu härra minister räägib, et surmanuhtlus on asendamat, et seda ei saa pehmenada, vaid Saksa eelnõu § 73 läheb kaugemale, kui Eesti eelnõu § 53, ja ütleb: „Wird die ordentliche Strafe nach einer der Vorschriften, die eine Milderung vorschreiben oder zulassen gemildert, so tritt an die Stelle von Todesstrafe lebenslanges Zuchthaus oder Zuchthaus nicht unter drei Jahren“.

Peale nende otse ebaõigete väidete ette-toomise oli härra minister sihilik, kui ta näiteks tõi surmanuhtluse kaotanud riikidest ainult Mehhiko ja Portugali, jättes nimetamata riike, mis meile palju lähemal asuvad, ja kellele Eesti oma majanduslikkude, kliimaliste ja kultuuriliste olukordade poolest palju lähemal seisab, näiteks Rootsi, Norra, Hollandi, Austria. Ma arvan, et neis riikides valitsev olukord peaks meid ometi palju rohkem veenma, kui Mehhiko ja Portugali oma.

A. Rei (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kõigepealt tahaksin selle põhimõtte-likult väga tähtsa küsimuse — surmanuhtluse — otsustamisel koputada kõigi Riigikogu liikmete südametunnistusele, et ei tehtaks seda küsimust parteiküsimuseks, vaid otsustataks sisemise tunde ja inimliku arusaamise järgi. Minu arvates ei tohiks see küsimus olla parteiküsimuseks. Kuid see pole üksnes minu isiklik arvamine, vaid samal seisukohal asub ka näiteks üks suurematest ja parematest autoriteetidest sel alal, keda mul oli au nimetada II lugemisel, nimelt Hamburgi ülikooli prof. Liepmann, kes kirjutab, et politikal selle küsimusega midagi tegemist ei ole, kuna „seisukoha võtmine surmanuhtluse küsimuses pole tingitud teatavatest poliitilistest vaadetest“. Meie oleme vaatekohal, et see karistus ei ole vastuvõetav, kuna see on täielikus vastolus nende eesmärkidega, mida kriminaalõigus karistuste abil taotleb.

Kahjuks peab ütleva, et teaduslikke teoseid, mis surmanuhtlust pooldavad, viimastel aegadel pole ilmunud. See on vaid sellega seletatav, mida rõhutab prof. Liepmann, nimelt — et need, kes surmanuhtlust kaitsevad, ei tegutse läbimõeldud teaduslikkude veendumuste põhjal, vaid neis kõnelevad sügavast minevikust meie esivanematelt päritud ja meie hingeelusse juurdunud kättemaksmise instinktid. Need kättemaksmise instinktid tulevad teatavatel momentidel selgesti nähtavale niihästi haritud kui harimatute inimeste juures. Kui juhtub mingi raske kuritegu, mingi jalestust-äratav tapmine, mis meie tundeid ärritab, siis hakkavad isegi väga sügavasti haritud inimese rinnas kõnelema kättemaks-

mise instinktid, püüdes võimust võtta meie kaaluva mõistuse üle. Niisuguste jäledate kuritegude puhul ütlevad väga sagedasti isegi kõrgestiharitud juristid: mistarvis sarnase met-salise peale halastada! Näiteks kurikuulus Põrm, kes mitu inimest tapnud. Pääseb niisugune kurjategija vangist lahti, toimiks ta endiselt, ja mitmegi süütu inimese elu langeks tema ohvriks. Sarnased kiskjad loomad tulevad hävitada, — siis võime kindlad olla, et nad jälle uusi mõrtsukatöid toime ei pane. (L. Raudkepp, krst: See on argument!) Seda argumenti on aga väga kerge ümber lükata. Kui meie surmanuhtluse vastu vaidleme, siis mitte sellepärast, et meil sarnastest inimestest, nagu Põrm, kahju oleks. Mitte nende pärast ei vaidle meie surmanuhtluse vastu, mitte nemad ei ole meile tähtsad, vaid kriminaalõiguse põhimõtted on siin mõõdu-andvad, nende pärast vaidleme meie. Kurjategijate hukkamist ja hävitamist ei saa pidada selleks otstarbekohaseks abinõuks, mis kindlustaks kodanikkude julgeolekut ja kaitseks ühiskonda kardetavate kurjategijate eest. Eks öelnud veel surematu Beccaria, see suurim reformaator kriminaalõiguse alal, et mida karmimaid karistusi on ühiskond kurjategijate vastu tarvitanud, seda rohkem tuleb ette kõige verisemaid ja julmimaid kuritegusid.

Mida pehmemaks, mida humansemaks lähevad karistused, seda enam väheneb ka kuritegude arv. See vanaaegne vaade, nagu suudaksid karmid karistused kuritegusid ära hoida, — see vaade tuleks kõigi poolt, kes vähegi lahtiste silmadega kriminaalajalugu vaatavad, iganenuks tunnustada ja kolikambri heita. Kurjategijate psühholoogia uurimused üheltpoolt ja statistilised andmed teiselt poolt näitavad, et see nõndanimetatud hirmutamise teooria täiesti vale on.

Neid kuritegusid, mille puhul võiks surmanuhtlus kõne alla tulla, võib jagada kahte liiki. Ühed on niisugused kuriteod, mida toime pannakse affekti, s. o. taltsutamatu tunnete ja kirgede mõju all, näiteks tapmised armukadedusest, teravas vihahoos või ärritatud meeleolus või alkoholist uimastatud olekus j.n.e. Teised oleksid ettekavatsetud rasked kuriteod, nagu tapmised, tulesüütamine j.n.e.

Mis puutub affekti, tugeva hingelise ärrituse mõju all toimepandud kuritegudesse, siis on selge, et seal ükski kurjategija ei hakka kalkuleerima, missugune karistus teda ähvardab. Kas ähvardav karistus on suur või väike, selle peale sarnase kuriteo toimepanija ei mõtle. Kõik pidurdavad ettekujutused — Saksa keeles nimetatakse neid „Hemmungsvorstellungen“ — jäävad sarnase isiku hingeelus kuriteo mo-

mendil täitsa varju, tema tegutseb ainult teatud affekti mõjul.

Mis puutub teise kuritegude liiki, nimelt ettekavatsetud kuritegudesse, siis niisuguste kurjategijate psühholoogia uurimine näitab, et väga harva kurjategijad mõtleavad karistusele, mis neid kuriteo eest ähvardab. Ja kui nad mõtleavad, siis peamiselt küll vaid selles mõttes, kui võrt kindel on, et nad üldse seaduse karistava käe alla ei satu. Kui aga keegi arvab, et kurjategijad oma kurje kavatsusi septsedes ka seda tõsiselt arvestavad, kas teatud kuriteo eest ähvardab surmanuhtlus või mõni pehmem karistus, ja et nemad surmanuhtlust kartes jätaksid teatava kuriteo tegemata ning oleksid seda valmis korda saatma, kui selle eest ähvardaks vaid eluaegne sunnitöö, kes niiviisi omale kurjategijate psühholoogiat ette kujutab, see on eluvõõras inimene, kel pole aimugi kurjategijate psühholoogiast. (J. Laidoner, põl: See on väga julgesti öeldud. Ehk on siiski elutundvaid inimesi, kes teisiti mõtleavad. — M. Martna, stp: Ei ole. — J. Laidoner, põl: Mina isiklikult mõtlen teisiti.) Mina võin igatahes öelda, et eriteadlased, kes kurjategijate psühholoogiat põhjalikult uurinud, on sel arvamisel, et ähvardavale karistusele mõtlemine ei mängi mingit osa kurjategijate hingeelus kui pidurdav, kuritegusid ärahoidev ettekujutus — Hemmungsvorstellung. Ja minu arvates on nende teadlaste väited väga veenvad. Kui karistuse ähvardus tõepoolest avaldaks takistavat, pidurdavat mõju kurjategijatele, siis peaks see ka ilmsiks tulema statistilistes andmetes, mis kuritegevuse liikumist peegeldavad. Peab ütlema, et kuritegevuse liikumise kohta on rikkalik arvustikmaterjal väga paljudest maadest, mida terve rida teadlasi väga tähelepanelikult uurinud. Ja eriti on just surmanuhtluse küsimuses sarnane õnnelik olukord, et meie käsutada on määratu suur hulk statistilisi andmeid, mis kannavad otsekui laboratoorsete katsete kokkuvõtete iseloomu.

On palju riike, kus surmanuhtlust ei ole, on riike, kus surmanuhtlus varemalt oli, kuid siis kaotati, ja on koguni riike, kus surmanuhtlus omal ajal kaotati, kuid mõne aja pärast mõnesugustel põhjustel jälle uuesti sisse seati. Arvustiku andmed võimaldavad meil selgitada, millist mõju on avaldanud kuritegevuse kasvamisele või kahanemisele see asjaolu, et surmanuhtlus kaotati või et see jälle uuesti maksma pandi.

Kui ma II lugemisel siinkohal sõna võtsin ja nimetasin professor Liepmann'i arvamisi, siis tähendati mulle vahele, et see olevat raamatutarkus, kuna meil tuleb käia tegeliku elu

andmete järgi. Pean tähendama, et professor Liepmann'i uurimine on algusest lõpuni rajatud just tegeliku elu andmetele. See on kokkuvõtte tegeliku elu kogemustest. Prof. Liepmann on kogunud andmeid kõigist maist niipalju kui tal vähegi võimalik oli neid kätte saada. Ta ei piirdunud trükitud andmetega, vaid ta on isiklikult kirjateel ja muul viisil kogunud andmeid suurest hulgast riikidest. Näiteks Saksamaa osariikidest, Prantsusmaalt, Inglismaalt, Rootsist, Põhja-Ameerika Ühisriikidest, Portugalist, Austriast ja suurest hulgast teistest. Olgu veel tähendatud, et ta ei piirdu arvustikuliste andmetega. Ta on kogunud ka suurte vangimajade juhatajate arvamisi teda huvitavate küsimuste kohta j.n.e. j.n.e. Kõik need andmed on professor Liepmann väga põhjalikult läbi töötanud. Ja mis selgub neist arvustikulistest ja muudest andmetest? Arvud näitavad, et neis riikides, kus surmanuhtlus kaotati, ei ole raske kuritegevus, mis varemalt surmanuhtluse alla käis, tõusnud, vaid on enamasti vähenenud, kuna aga ümberpöördult — neil juhtudel, kus surmanuhtlus uuesti sisse seati, ränkade kuritegude arv ei ole harilikult vähenenud, vaid on tõusnud. Eks kõnele ometi need andmed selget keelt, eks näita need, et surmanuhtlusel ei ole seda mõju olnud, et me seda saaksime pidada hirmutavaks, kuritegusid ärahoidvaks teguriks. Mitte kuskil ei ole raske kuritegevuse pärast surmanuhtluse kaotamist hirmuäratavalt kasvama hakanud, vaid ümberpöördult, — peaaegu erandita igalpool on kuritegevus vähenenud, kui surmanuhtlus kaotati.

Samuti võib ette tuua, niiöelda, laboratoorset andmed nende riikide kohta, mis koosnevad üksikutest osariikidest, kus üksikutes osariikides on surmanuhtlus kaotatud, teistes mitte. On olemas niisuguseid kuritegusid, mis ei ole sihitud ühe teatud isiku vastu, vaid mis pannakse toime juhusliku vastutulija kallas. Näiteks röövimine avalikkudel maanteedel. Kui kurjategijad arvestaksid seda, kas teo eest ähvardab surmanuhtlus või mõni kergem karistus, siis peaks arvama, et sarnased teeröövlid, kes ju pea erandita juba ennem mitu korda karistatud ja vangis istunud ja sellepärast väga hästi peaksid teadma, kus neid surmanuhtlus ähvardab, hoolega kalkuleerivad, et kui juba kuritöö toime panna, siis teha seda niisuguses kantonis — osariigis —, kus surmanuhtlust ei ole. Kuid andmed näitavad, et see nii ei ole. On palju juhtusid ette tulnud, kus röövmõrtsukatöö pannakse toime sada sammu eemal selle kantoni piiridest, kus surmanuhtlus kaotatud. See näitab, et kurjategija harilikult ei arvesta oma teo kordasaatmisel seda, kas toimib tema niisuguse riigi-

osa piirides, kus on surmanuhtlus maksev või kaotatud. Põhja-Ameerika Ühisriikides näiteks on terve rida osariike, kus surmanuhtlus maksev ja rida teisi, kus see kaotatud. Ei ole aga sugugi märgata, et röövmõrtsukad ja teised rasked kurjategijad valiksid oma tööpõlluks niisugused osariigid, kus surmanuhtlust ei ole. Kõik need andmed räägivad selle poolt, et surmanuhtlus kui kuritegusid ärahoidev faktor mingit osa ei mängi ja nõndanimetatud hirmutamise teooria täiesti ekslik on.

Üks Saksa autor ütleb surmanuhtluse kohta, et see on sharlataan kriminaal-õigusemõistmise alal. See ongi õieti surmanuhtluse kõige kahjulikum külg, et see juhib meie tähelepanu õigetelt ja teaduslikkudelt kuritegevuse vastu võitlemise abinõudelt kõrvale niisuguse pealtnäha radikaalse, aga petliku ja selles mõttes sharlataanse abinõu juurde, nagu seda on surmanuhtlus. Arvatakse, nagu oleks see hirmutamise abinõu kuritegude ärahoidmiseks. Kuid see ei ole õige. Kuritegude ärahoidmiseks on tarvilikud sootuks teised abinõud, ja kõigepealt — hea politsei. (Kohtuminister T. Kalbus: Ükski kartus ei hoi kuritegu ära.) Seks on tarvis hea politsei, hea kohtulik eeluurimine, kes oskab kuritegevust osavasti paljastada, nii et ükski kuritegu karistamata ei jää. Ka on kuritegevuse tagasitõrjumiseks väga tähtis, et sotsiaalselt viletsust püütakse vähendada, vaeste eest hoolekannet paremale järjele seatakse j.n.e. Need on õiged abinõud kuritegevuse ärahoidmiseks. (J. Laidoner, põl: Aga see kõik nõuab määratu suurt jõukust. Seda võib endale lubada õige jõukas ja rikas rahvas.)

Lubatagu mul tuua üks näide oma sõnade selgitamiseks. 1906.—1908. a. oli Prantsusmaal õige elav liikumine surmanuhtluse vastu käimas, ja avalik arvamine näis selle poole kalduvat, et surmanuhtlus kaotataks. Aga just sel ajal hakkasid Prantsusmaa suuremates linnades, peamiselt Pariisis, tegutsema kurikuulsad apaashid. Ulakus läks ülekaite. Pandi toime terve rida jälestust-äratavaid kuritegusid. See äratas inimestes ärevust ja rahutust ning neid vanu Moosese päevist päritolevaid kätemaksuinstinkte, millest ma kõnelesin. Selle kõige tõttu kukkus 1908. a. kavatsetav reform läbi. Mis oli aga tõelikuks põhjuseks, millest oli tingitud apaashide kuritegevuse rohus, ja missugune oleks olnud õige abinõu selle ulakuse vastu?

Politseiparaat oli nõrk ja ei vastanud sugugi aja nõuetele; oma puuduliku korralduse tõttu oli ta saamatu ja ei suutnud kahtlase elemendi järele tarviliku hoolega valvata ning süüdlasi tabada. Halb oli ka kriminaalkohtu aparaat. Professor Liepmann ütleb väga õieti: selleks,

et piiri panna apaashide tegevusele, oleks tarvis olnud raha kulutada, et politsei korda seada, kohtupidamise aparaat paremale järjele seada, vaeste hoolekannet korraldada j.n.e. j.n.e. Selle asemel, et neid õigeid ja tõepoolest mõjuvaid abinõusid käsitusel võtta, oli muidugi palju lihtsam vanu tallatud radu tammuda ja väheteadlikkude inimeste instinktidest järgi talitada: surmanuhtlust ohtralt tarvitada ja kurjategijatel pead maha raiuda. Pealt näha väga käre ja hästi odav abinõu! Aga ega see kuritegevust ei vähenda, sarnane sharlataneeria kriminaalõiguse alal. Kui teile näiteks arstiabi vaja on, siis võite ju küll posija juurde minna, kes kaevuveele sõnu peale loeb, ja te võite ka seda vett tarvitada, kuid ega see haiguse vastu ei aita. Just niisama on lugu surmanuhtlusega kriminaal alal. Surmanuhtlus on vaid enesepettuse abinõu, mis tõepoolest kuritegevust ei vähenda.

Professor Liepmann'i väidete ja andmete kohta võidakse vast öelda, et need on vananenud, kuna Liepmann'i uurimus on kirjutatud enne sõda, 1912. aastal. Sellepärast ulatuvad ka tema poolt ümbertõetatud andmed ainult kuni selle aastani. Kuid ka kõige uuema aja andmed ei kõnele teist keelt. Käesoleval või läinud aastal on ilmunud surmanuhtluse küsimuse kohta ühe Inglise autori raamat, mida ma kahjuks isiklikult ei ole veel näha saanud, millest aga toob mõnesuguseid teateid meie õigusteadlik ajakiri „Õigus“ oma tänavuses nr. 3-das. See raamat — kellegi Calverti sulest, pealkirjaga: „Surmanuhtlus 20. sajandil“, on kõige uuemate andmete põhjal kirjutatud. „Õiguse“ referaadist selle teose üle loeme muu seas järgmist: „See vaevalt 200-leheküljeline teos esineb tähtsa argumentidena surmanuhtluse vastu oma kokkusurutud lühiduse, täieliku sentimentaalsusetu ja teadlikult puhtmõistusliku probleemi käsitusviisi, eriti aga määratu hulga uskumapanevate asjalolude ja statistiliste andmetega selgitatud materjali tõttu“. Edasi näitab autor arvustiku andmetega, et kui surmanuhtlus Inglismaal kaotati suure hulga kuritegude kohta, siis ei olnud tagajärg see, et nende kuritegevuste hulk oleks kasvanud, vaid ümberpöörduvalt — kuriteod vähenesid. „Veel uskumapanevalt mõjuvad andmed maadest, kus surmanuhtlus kaotatud, s. o. Taanis, Rootsis, Norras, Hollandis, Leedus, Austrias, Belgias, Soomes j.n.e. Üheski neist riikidest ei ole surmanuhtluse kaotamine kapitaalkuritegude hulka suurendanud. Enamuses näitavad arvud just vastupidiselt kuritegude vähenemist, kuid see ei tarvitse seista otsekoheses kausaal-sides, vaid on pigemini seletatav üldise sotsiaalse ja kultuurse edenemisega.“

„Nii siis — üheski neist riikidest ei muutunud surmanuhtluse kaotamisega riigi koosseisega olnud seltskond suuremas hädaohus, mis iseenesest on seda tähelepanavam, et need riigid kõik on oma kultuuri, struktuuri, elanikkude kommete, riigivormi, majandusliku ja poliitilise seisukorra poolest täiesti erinevad“.

Edasi rõhutab referent Calvert'i raamatu järgi seda halba mõju, mida avaldab surmanuhtluse täideviimine ja selle kirjelduste avaldamine ajalehtedes üksikutele isikutele, kui ka suuremale rahvahulgale. „Harilikult esineb vaidlustes surmanuhtluse üle kurjategijaid isik üksi liiga huvide tsentris. Unustatakse täielikult, et siin tegemist ka teiste isikutega: vannutatud mehed, kelle „süüdi“ avab timukale ukse, kohtunik, vangimaja ametnikud, valitsuse esindaja, vangla vaimulik ja lõpuks timukas.“ Kirjelduse asemel toob referent mõne elava näite Calvert'i raamatust. Nii näiteks laskis 1924. aastal ühe Inglise vangla esimene ametnik enese maha, kuna talle mälestused hukkamistest, millest ta oli sunnitud osa võtma, olid elu piinaks muutnud. „Tuntud Inglise timukas Ellis tegi 1923. a. enesetapmise katset pärast proua Thomsoni hukkamist. Victoria timukas lõpetas 1924. a. oma elu enesetapmisega, et pääseda kohustusest puua üht naist. Nii siis kolm enesetapmist timukate eneste seast lühikese aja jooksul.“

Lõpuks kirjutab referent: „Tõepoolest pakub surmanuhtluse täideviimise juures osavõtjate isikute seisukord tugeva argumendi surmanuhtluse kauema püsimise vastu. Ikka sagedamini keelduvad vannutatud mehed kaebaluseid süüdi mõistmast, sest nad kardavad surmanuhtlust, mis iseenesest kaasa toob karistamatust raskemate kuritegude korral ja seega halvavalt mõjub. Kõigile neile asjaoludele juhib Calvert osavasti ja sagedasti aktide tsiteerimisega tähelepanu.“

Meil on surmanuhtluse üle peetud vaidluste puhul öeldud, nagu oleksid surmanuhtluse vastased eluvõõrad targutajad, kes teoreetilistest põhimõtetest välja minnes endale inimesi ja elu teistsugustena ette kujutavad, kui need tõepoolest on, kuna surmanuhtluse pooldajad olevat reaalelu tundjad, kes reaalolusid arvestavad ja neid õieti hindavad ning sellepärast ka surmanuhtlust pooldavad. Mina pean aga tunnistama, et seda küsimust tundma õppides olen mina hoopis vastupidise mulje saanud. Terve rida teadusemehi ja praktilisi kohtutegelasi, kes surmanuhtluse küsimust põhjalikumalt uurinud, on muutunud surmanuhtluse vastasteks, kuigi nad varemalt olid selle karistuse pooldajateks. Kuulus Saksa kriminalist Mittermaier, kes oli läinud

sajandi 30. ja 40. aastatel surmanuhtluse pooldaja, hakkas küsimust põhjalikumalt uurima ja 1862. aastal avaldas ta suurema uurimuse „Die Todesstrafe“, kus ta esineb veendunud surmanuhtluse vastasena. Seesama professor Liepmann, keda ma olen mitu korda nimetanud kui põhjalikuma uurimuse autorit surmanuhtluse küsimuses, oli ka enne surmanuhtluse pooldaja, kuid pärast seda, kui ta oli küsimust põhjalikult uurinud, kõigest maadest statistilisi andmeid kogunud ja need läbi töötanud, jõudis kaljukindlale veendumisele, et surmanuhtlus kui karistusevorm tuleb praeguse aja nuhtluseeadustikust välja jätta.

Riigiprokurör Schwarze Saksi osariigis Saksamaal oli kõva surmanuhtluse eestvõitleja — „Vorfechter der Todesstrafe“ — kuid peale selle kui ta 12 aastat oli oma ametialal kogemusi korjanud, vangimajade olukorda ja kurjategijaid tundma õppinud, muutus surmanuhtluse vastaseks. Belgia politsei prefektuuri shef Honorat jõudis samuti oma kauakestvate ametikogemuste põhjal otsusele, et surmanuhtlus tuleb kaotada. Samuti loeme Prantsuse siseministeeriumi administratiiv-teenistuse peainspektor Charles Brunot kohta: „Charles Brunot, der, bevor er die Verbrecher kannte, von der abschreckenden Kraft der Todesstrafe überzeugt war, die er nach fünfzehnjähriger Erfahrung als „pur préjugé de novice“ erkannte“. Eestikeelses tõlkes tähendab see järgmist: varemalt, kui ta veel kurjategijaid ei tundnud, uskus ta surmanuhtluse hirmutavasse mõjusse; viieteistkümnendaastaste kogemuste põhjal jõudis ta arusaamisele, et see tema esialgne vaade pole muud, kui asjatundmatu võhiku eelarvamine. Kõik need näited tõendavad, et just need, kes reaalseid olusid põhjalikult tundma õpivad, jõuavad arusaamisele, et surmanuhtlus tuleb kaotada. Seda pooldavad peamiselt just need, kel pole juhus olnud küsimust põhjalikult tundma õppida.

Tähtsaim argument surmanuhtluse vastu on alati see olnud, et inimlik kohtumõistmine võib alati eksida. Ja tõepoolest võib iga kriminalist seletada, et on otse uskumatu, missuguseid kombinatsioone mõnikord elus ette tuleb, kus kohtualuse süü näib olema väljaspool igat kahtlust, ja ometi pärastpoole tuleb ilmsiks, et hoopis teine inimene oli süüdi. Ja senikaua, kui niisugused asjaolud võimalikud, ei tohiks tarvitada sarnast karistuseviisi, mida kuidagi ei saa hiljem parandada ja heaks teha.

Lubatagu, et ma vaid ühe elava näite ette toon, — kirjandusest võiks neid lugematu hulga ette tuua, — ühe näite sellest rikkalikust eksitustekogust, millest kriminaalkohtupidamise ajalugu kubiseb. Ühes väikeses Saksa linnas leiti keegi Juliane S. tapetult. „Rahva-

hää", s. o. — avalik arvamine — seletas otsekohe, tapja ei võivat keegi muu olla kui keegi Gregor A., kes oli abieluinimene, kuid oli ka tapetuga lähemas ühenduses seisnud. Tapetult oli 4 last Gregor A-st ja ootas viiendat. Gregor A. oli tapetuga väga halvasti ümber käinud, teda sagedasti peksnud ja koguni surmaga ähvardanud. Teati kõnelda, Gregor A. olevat tapetut avatlenud, et ta oma maja kõrgesti kinnitaks ja põlema süütaks, kuna tapetu oli Gregor A-lt alalõpmata suuri rahasummasid välja pressinud.

Just viimsel elunädalal oli tapetu ähvardanud Gregor A. peale tulesüütamise asjas kaebust tõsta, kui see temale raha ei anna. Öhtul enne tapmist oli nende vahel Gregori korteris äge kokkupõrge olnud, ja Gregori ämm oli kuulnud äkilist appihüüdmist, misjuures tema tundmise järgi olnud see Juliane S. hää. Siis jäänud kõik vait. Teisel hommikul leiti ühes linna aias Juliane S. surnult. Surnukeha seljas oli Gregori vana kuub, ja tunnistajate varal tehti selgeks, et veel eelmisel öhtul oli see kuub Gregor A. korteris olnud. Sel öhtul viibisid Gregor A. korteris vaid Juliane S., Gregor A. ja selle naine. Ainuke kõrvaline isik, kes samas majas elas, oli sel päeval kodunt ära. Gregor A. lapsed olid saadetud vanaema juurde.

Asjatundjad kinnitasid, et Juliane S. ei ole selles kohas tapetud, kus laip leiti, kuna seal liiga vähe verepriitsmeid leidis. Kahtlusealuse Gregor A. majas ei leitud ka verepiisku, kuid üks naabrinna teadis rääkida, et Gregor A. naine oli tapmisest esimest teadet saades rutuliselt majast lahkunud ja oja juurde läinud, kus ta vargsi ja väga kiirelt midagi pesnud. Ühe sõnaga — kahtlusealuse Gregor A. vastu oli kujunenud ja kokku kuhjunud suur hulk kõige rängemalt kahtlustavaid asjaolusid, ja ei võinud vähematki kahtlust olla, et tema oli Juliane S-i mõrtsukas.

Kolm aastat hiljem leidis selles linnakeses üks enesetapmise katse aset. Keegi noormees tahtis oma elu võtta, sest et südametunnistuse piin talle hingerahu ei andnud. Ta tunnistas üles, et tema oli see, kes Juliane S-i oli tapnud. Tema oli tolajal 16 aastat vana olnud.

Juliane S. oli poisi avatlenud temaga lähedasse ühendusse astuma. Selleks öhtuks, mil tapmine aset leidis, oli kadunu määranud noormehele randevuu aias, kus surnukeha leiti.

Öhtul enne randevuud oli Juliane S. Gregor A. juures olnud ja muu seas öelnud, et ta läheb kokkusaamisele selle noormehega. Külma kaitseks andis Gregor A. temale oma vana kuue kaasa. Just see kuub oligi rängemaks süütõenduseks Gregor A. vastu. Tema

seletusi ei ustud, ta mõisteti surma. Nagu hiljem selgus — täiesti süütult.

Sarnaseid näiteid võib suure hulga tuua. On isegi neid juhtusid, kus kohtualune on ise enese ekslikult süüdi tunnistanud. Nii näiteks on — kas Ameerikas või Inglismaal, — ma ei mäleta seda praegu täpselt, järgmine juhtumus omal ajal aset leidnud. Kaks inimest riidlesid teineteisega. Ühel oli nuga käes, ta ähvardas teist lüüa. Pärast seda riidlemist jäi üks riiuosalistest kadunuks. Tõsteti süüdistus teise vastu, et ta on oma vastase tapnud. Uurimisel tunnistas süüalune, et ta on tõesti selle inimese tapnud. Ta mõisteti surma ja hukati. Mitu aastat hiljem selgus, et teine riiuosaline oli vaid haavata saanud, kuid ta haav oli paranenud, ja ta oli heaks arvanud sellest piirkonnast lahkuda. Süüdistatav oli aga subjektiivselt sel arvamisega, et ta noahoop oli olnud surmav, mispärast ta ka enese süüdi tunnistas. Kuna süütegu oli süüaluse oma ülestunnistuse läbi kindlaks tehtud, mõisteti ta süüdlaseks ja poodi üles.

Sarnaseid näiteid võib suure hulga tuua, aga ma ei taha neile aega kulutada. Kõik need näited kõnelevad seda keelt, et kuivõrt ettevaatlikult meie ka kuritöö korral süüditõendavaid andmeid ei hindaks, kui kõrgele järjele inimlik kohtumõistmine ka ei tõuseks, ometi on elus niisugused juhud võimalikud, kus inimene näib vastuvaidlemata süüdlane olema, kus kõik andmed näivad tema kahjuks kõnelema, kuna aga ta tõepoolest süüdlane ei ole. Seda asjaolu arvesse võttes ei tohiks niisugune karistuseviis tarvitata, mida kuidagi parandada ega heaks teha ei saa.

Mis puutub surmanuhtluse hirmutavasse mõjusse, siis on selle avalik täidesaatmine, s. o. pealtvaatajate juuresolekul, pea kõigis riikides kaotatud. Kui sellel aga tõepoolest hirmutav mõju oleks, siis peaks seda mitte ainult avalikult täidetama, vaid tuleks ka soovitada, et võimalikult rohkem inimesi ilmuks kurjategijate hukkamisi pealt vaatama. Sest see, mida inimene näeb oma silmaga, mõjub ometi kõige elavamalt ta hingele. Ometi on aga pea kõigis riikides avalik hukkamine kaotatud, kuna on leitud, et see mõjub demoraliseerivalt. Veri sünnitab verd.

Et hukkamiste pealtvaatamine sugugi hirmutavalt ja kuritegusid ärahoidvalt ei ole mõjunud, seda näitab juba see asjaolu, mida väga tähelepanelikult rahvaletundjad konstaterisid Inglismaal tolajal, kui seal näiteks taskuvargus surmanuhtlusega karistatav oli: nimelt on tähele pandud, et just võlla ümber ajasid taskuvargad oma äri kõigesuurema innuga ja eduga. (L. Raudkepp, krst: Mis arvab rahvas, kas temal ei ole normaalset

tasutunnet?) Mis rahvas arvab, selle kohta ei ole, minu arvates, kindlat ankeeti ega rahva-hääletamist üheski riigis korraldatud. On muidugi neid, kes kuulavad vaid esivanemilt päritud kättemaksu instinkti häält ja nõuavad surmaga kättemaksust neile, kes ranga kuriteo korda saatnud. Kriminaal-seaduseandja peab aga sügavat arusaamist ilmutama. Muidugi ei või ka kriminaal-seaduseandja täiesti ignoreerida rahva arvamist. Kui rahvas liiga madalal kultuuri tasapinnal seisab, siis on ka seaduseandjal raske oma rahva arusaamisest liiga kaugele ette minna, kuna see tooks reaktsiooni. Ma ei usu aga, et meie rahvas oleks eriti verejanuline, nii et kui me surmanuhtluse kriminaalseadustikust välja jätame, et siis meie rahva keskel suur pahameeletorm tekiks, ja rahvas meie kriminaalkohtust lugu pidama ei hakkaks. (L. Raudkepp, krst: Enesekaitse instinkt — J. Laidoner, põl: Enesekaitse instinkt tuleb siis välja, kui häda käes on, siis värisevad kõik.) Ma ei usu, et meie rahvas nii väga instinktiivselt surmanuhtlust nõuaks. Meie nägime ankeedi järgi, mis „Rahva Sõnas“ selle küsimuse kohta toime pandi, et suur hulk meie kirjanikke ja mõtle-vaid haritud inimesi surmanuhtluse kindlasti hukka mõistsid. Ma julgen arvata, et kõik need kirjanikud ja tuntud tegelased meie rahva hingeelu väga hästi tunnevad, ja et nende arvamised ka ikka meie rahva hingeelu avaldused on. Ma võiksin veel nimetada ühe huvitava ja ajalooliselt kindlakstehtud fakti selle tõenduseks, kui väike on surmanuhtluse hirmutav ja kuritegusid ärahoidev mõju. (J. Laidoner, põl: Võtke parem Eesti ajaloost, meie lähemast minevikust. — A. Jürman, põl: 1. detsember näiteks.) Inglismaal on need vaimulikud, kes hukatavatele viimset õnnistust andnud, samuti vangimajade arstid ja muud isikud, kes hukkamiste juures tegevad olnud, kindlaks teinud, et suurem jagu, kuni 95% hukatavaist on ise varem hukkamist pealt vaadanud. Need andmed on muidugi tollest ajast pärit, mil hukkamisi avalikult toimetati. — Kellegile ei ole hukkamise pilt niisugust ärahoidevat mõju avaldanud, et nad pärast oleksid raskest kuritegudest loobunud. Ehk veel huvitavam on üks tõestisündinud juhtumine Prantsusmaal. Nimelt 1894. a. hukati ühes väikeses linnas Prantsusmaal, Melunis, — keegi 19-aastane noormees miski kuriteo eest. Kui hukkamiseks alles ettevalmistusi tehti, ronis üks noor poisike, kes tahtis seda sündmust paremini näha, just giljotiini vastas kasvava puu otsa. Selle poisikese nimi oli Mira. Sandardid tahtsid ta sealt alla tirida, leides, et sarnane puuotsast vaatlemine sünnis ei ole, aga poisike ronis ikka kõrgemale, teda ei saa-

dud kätte, hukkamist ei tahetud ka edasi lükata, ja poisike jäigi puu otsa. Üks aasta hiljem samal kohal hukati raske kuriteo eest teine noormees, ja see oli nimelt seesama Mira, kes aasta eest oli teise kurjategija hukkamist puuotsast vaadanud. Kui nõndanimetatud hirmutamise teooria õige oleks, siis peaks arvama, et selle noore poisi Mira hingesse oleks pidanud too hukkamine, mida ta puuotsast vaatas, kustumatud jäljed jätma. See sündmus oleks pidanud temale rääkima: hoia, et sa midagi ei tee, mis ka sinu võiks tapakirve alla saata. Aga ühe aasta pärast oli ta tapakirve all. Need andmed peaksid ometi midagi kõnelema.

Kõigil neil põhjustel jään mina selle palve juurde, millega algasin, et käesolevast surmanuhtluse küsimusest ei tehtaks meil poliitilist ega parteilist küsimust, vaid et seda Riigikogu liikmed otsustaksid oma isikliku arusaamise ja inimliku tõetundmise järgi. Minu arvates ei tohiks meie praegu 20-dal sajandil, oma kriminaalseadustikku surmanuhtlust üles võtta.

1903. a. Vene nuhtluseseadus projektis, mille järgi meie nuhtluseseadustiku kava on väikeste muudatustega kokku seatud, ei olnud surmanuhtlust üles võetud. Ometi pidage mees, et selleaegse Vene tsaari vanaisa tapeti, ta isa elu kallale kiptuti, seda tsaari ennast varitsesid revolutsionäärid, valmis ta surmamiseks atentaate korraldama, üks ministritest — Sipjagin — tapeti just veidi enne selle seadustiku kinnitamist, aga ometi oli parematel Vene õiguseteadlastel, niisugustel tarkadel meestel, nagu näiteks Tagantsev, niipalju mõju tollaegses tsaaririigis, et neil korda läks seda läbi viia, et Vene kriminaalseadustikku surmanuhtlust ei võetud. Mina tahaksin, et meil vähemalt samapalju kultuurilikkust peaks olema. (Kiiduavaldused pahemal pool.)

O. Tief (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minul ei olnud selles küsimuses kavatsust sõna võtta, sest mulle paistab, et see küsimuse lahendamise viis, mis käesolevas kriminaalseadustikus esitatud, on enam-vähem otsarbekohane. Minu arvates ei ole see küsimus niisugune, et selle kohta peaks ägedalt ja kirglikult vaidlema. See ei ole mingisugune agitatsiooni küsimus, vaid puht teaduslik küsimus, mille peab puht teaduslikul alusel otsustama, aga mitte isiklike tunnete järgi. Sellepärast tahtsingi sõna võtta. Minule näib, et vaidlused selle seaduse ümber on võtnud agitatsiooni ilme. Mina isiklikult asun sellel seisukohal, et mida vähem surmanuhtlust, seda parem. (M. Martna, stp: Noh siis on „ei sugugi“ veel parem.) Ajalookäik on niisugune, et surmanuhtluse tarvitamine ikka vähemaks ja vähemaks jääb. Kuid küsi-

mus seisab selles, kuidas võib niisuguseid tagajärgi kätte saada, et kuritegevus kaoks. Millal jõuab ühiskond niikaugele, et kuritegelised kalduvused kaovad? Siin peab ütlema, et uuemal ajal on tekkinud voolud, et paranduseabinõudega üksi ei suudeta ära hoida kuritegevust, vaid kuritegevus on päritav, ja sellepärast on ette nähtud parandamatute kurjategijate hukkamine. Domineeriv kriminaalõiguse kool õpetab küll nii, nagu Tagantsey, et surmanuhtlus ei hoia ära kuritegevust ja tuleb kaotada. Kuid on olemas uuem kool, nõndanimetatud positivistide kool, mis õpetab, et kuritegelikud kalduvused on külge kasvanud ja pärandatavad. Kellel kord need kalduvused on, sellel jäävad nad edasi. Ja see kool pooldab teatud juhtudel kuritegeliste inimeste kõrvaldamist. Uuemat ajal on nende suhtes ka kastreerimise ettepanekuid tehtud, on katsetud neid inimesi kahjutuks teha koguni signemise mõttes. (A. Oinas, stp: Steriliseerimine on Ameerikas, mitte kastreerimine.) Kas see või teine, tagajärjed on ühed ja samad. Nii et meie peame arvesse võtma ka selle kooli ja kui sellel alust on, siis ei või öelda, et need inimesed, kes surmanuhtluse kaotamise vastu igal tingimusel, et need oleksid pealiskaudsed inimesed. Siin on teatud põhjendatud vaadetega tegemist. Sellepärast peab vaidlema meetodite vastu, millega siin kõnelejad surmanuhtluse kaotamise eest võitlevad. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Üks lugupeetud teie partei liikmetest, Riigikohtu liige härra Palvadre avaldas ankeedis arvamist, et surmanuhtlus kriminaalkoodeksis alles võiks jääda. Tema oli üks vähestest selles arvamises teie hulgas. Kuid tema on väga autoriteetlik inimene. (M. Martna, stp: Selles küsimuses mitte.) Et tema pealiskaudne oleks, seda ei saa oleti härra Palvadre kohta öelda ja niisama, et temal kättemaksu instinktid suured oleksid. Sellepärast ei pruugiks niisuguseid väiteid ette tuua nende suhtes, kes surmanuhtluse vastu käesoleval korral kõnelevad. Isiklikult arvan, et see lahendamise viis, mis seadustikus ette nähtud, on võrdlemisi õige. Surmanuhtlus on peajasjalikult retsidivistide kohta ette nähtud, ja see on modernse kooli seisukohast õige. Muidugi oleksin ka selle vastu, kui surmanuhtlust tarvitakse juhusliku kurjategija kohta, nimelt juhtudel, mis härra Rei ette tõi. Leian, et surmanuhtlust võiks tarvitada siis, kui vana kurjategijat on enimem mitu korda karistatud ja tekib põhjendatud arusaamine, et oleks parem, kui sarnased korduvalt mõrtsukatöö toimepannud kodanikud ühiskonnast kõrvaldataks.

Mis puutub poliitilistesse kuritegudesse...

(M. Martna, stp: Kas Teie tahate siis poliitilisi kurjategijaid ka, nii öelda, surmanuhtlusega võimatuks teha?) — siis on olud muutuvad: ajad ja olud võivad muutuda, arusaamine poliitiliste kuritegude karistatavusest võib muutuda, kuid siin on arvestatud eelnõu seda, et üldiselt poliitiline kuritegu ja selle karistamine on lõppude-lõpuks nagu sõjapidamise laadi nähtus ühiskonnas, see on võitlus. Kui öeldakse, et sõjas ei peaks tapetama, on see väga soov, siis ei oleks see sõda. (J. Vain, stp: Meie seas istub ju inimesi, kellelt surmanuhtlus õnnelikult mööda läinud.) Poliitiliselt ei ole meie olukord niivõrt kindlustatud, et meie võime välja minna kõige humaansematele abinõudele. Ka tulevikus tuleb meil seda rasket abinõu tarvitada. (Vahelhüüe pahemalt poolt. — J. Laidoner, põl: Ma ei arva, et ükski riik läbi saab surmanuhtluset.)

Kõike kokku võttes tahaksin tähelepanu juhtida sellele, et seda küsimust ei peaks lahendamiseks agitatsiooni seisukohalt, mingisuguse poliitilise poolehoidu võitmise seisukohalt, vaid seda küsimust tuleb lahendada teaduslikult kaalutud otstarbekohasuse seisukohalt.

A. Jõeäär (stp): Härra Tief'i väited on sarnased, et siin ei ole mõtet nendega vaidlema hakata. See on arusaamise küsimus, ja mul ei ole tahtmist neile vastu vaielda. Tahaksin aga ära märkida iseloomuliku vahelhüüde härra Laidoner'i poolt, kes ütles, et ainult väga rikkad riigid võivad läbi saada surmanuhtluset. (Vahelhüüe J. Soots'i, põl poolt.) Härra Soots kinnitab pealegi: „Just nii!“ (J. Laidoner, põl: Mitte just nii, ma ütlesin, et see nõuaks väga suuri kulusid.) Odavuse ja kokkuhoidmise põhimõttest lähevad välja härrad kindralid ja need, kes nende seljataga seisavad. Sel puhul tuletan meelde, et Eesti pank on korstnasse kirjutanud umbes 600 miljonit, ja kui iga poomise asemel eluaegsele sunnitööle saadetu ülalpidamine maksimum 500.000 maksa läheb, iga poomisega pool miljonit saab kokkuhoiu, siis peab 1200 inimest üles poodama, et tasutud saaksid Eesti panga kaudu korstnasse kirjutatud miljonid. Kuid neile miljonitele tuleb iga aasta veel 200 miljonit juurde. Tähen-dab, peamekulude kokkuhoidmiseks vähemast veel iga aasta 40 inimest üles pooma. Sarnase kokkuhoiu teostamiseks ei jätkuks meil lõpuks inimesi.

Aruandja **R. Vreeman** (lõpusõna): Käesoleva küsimuse juures vaieldi juba II lugemisel ja täna on härra Jõeääre poolt jäl-

legi õige pikalt ette toodud kriminaalstatistikat üksikute riikide järgi kui ka muude surmanuhtlust käsitlevate asjaolude kohta. Iisama on ka katsutud ajalehe-ankeedi kaudu andmeid koguda arvamiste kohta surmanuhtluse asjas üksikutele kirjanikkudelt ja tege-lastelt, mis aga sedavõrt piiratud, et neid vastuvaidlematuks pidada.

Härra Rei käsitas asja rohkem teaduslikult ja koputas Riigikogu liikmete südame pihta, et iga isiku asjaks jäägu siin südametunnistuse järgi kaasa rääkida. Mina vaidlen komisjoni nimel surmanuhtluse kaotamise vastu. Ma ei jõua vaielda siin nende väidete vastu, mis härra Jõeääre poolt ette toodud statistiliste andmete ja kümnekonna teadusemeeste arvamiste kaudu. Tuleb arvesse võtta, et ette-toodud teadusemehed on põlvenenud võõrastest oludest ja nende teooriaid, mis samuti meie oludes võõrad, ümber lükata siin ei maksa. Siin võiks vaid märkida seda, et meie ei saa surmanuhtluse küsimuses teoretiseerida samadel alustel, mis kümnekond teadusemeest oma tööde kaudu avaldanud hoopis teises ühiskonnas ja teistel sotsiaalsel alustel. Meie peaksime rohkem arvesse võtma oma olukorda ja sellelt seisukohalt ka välja minema. Võibolla on tõesti mõnes mehes see Moosese vaim, mida nimetas härra Rei ja mille kohta härra Rei ka ütles, et see juba emapiimaga sisse imetud. Tähen-dab, see vaim on kogu meie rahvas, samas rahvas, kust tekivad kurjategijadki, ja samast rahvast on siia saadetud ka esindajad, kes peavad seaduse norme tegeliku elu jaoks andma. Seepärast olgu seadus meie olude kohane.

Kui härra Jõeäär näiteks ütleb, et surmanuhtlus mitmes riigis kaotatud, siis ei tähenda see veel, et see ka tegelikult seal kaotatud on. Muu seas nimetas härra Jõeäär Mehhikot, et seal surmanuhtlus olevat kaotatud, kuid alles hiljuti lugesin ma lehest, et presidenditapja seal surma mõistetud. Järelikult on surmanuhtlus seal maksev. Niisamuti tõi härra Jõeäär ette ligemaid riike — Skandinaavia riike, et seal ei ole surmanuhtlust. Kuid siin peab arvesse võtma geograafilist asendit, kus rahvas asub. Meie teame, et Skandinaavias tahetakse kaotada sõjavägi, kuid tegelikult näeme, et nad sõjaväeta läbi ei saa. (J. Voiman, stp: Sarnast otsust ei ole Skandinaavias.) Ma ütlen, et Skandinaavias püütakse selle poole, kuid see ei lähe läbi, sest leitakse, et sõjaväeta ei ole võimalik läbi saada. Seal võitlevad praegugi sotsialistid selle vastu, nagu meil surmanuhtluse vastu, öeldes, et sõjaväega tuleb asjata suuri kulusid kanda. Kuid Skandinaavia asend geograafiliselt on hoopis teine kui meil. Kui meil ka sarnane

asend oleks, siis ehk saaks ka teiste karistuse-normidega läbi. Senikaua aga, kui olukord vahelduv võib olla, senikaua kui kuriteod riigile või ühiskonnale üldhädadohtlikuks võivad muutuda, senikaua tuleb geograafilist asendit ja meie olukorda arvesse võtta ning surmanuhtlus alles jätta. Härrad sotsialistid, mispärast teie kardate kõrgema karistamise võimaluste andmist koodeksis, ei maksa karta, et igatüht selle karistusega karistatakse. Võib-olla, et aastakümne pärast muutuvad inimesed nõnda ausateks, et üldse seda karistust tarvis ei ole. Ja mispärast teie kaitsete surmanuhtluse kaotamist? Mispärast teie ei kaitse ka sunnitöö kaotamist või vangimajasse paigutamist, sest ega see ka inimlik pole, kui inimene hoitakse kinni vangis mitmed aastad. Ja kui sellest arvamistest välja minna, siis peaks tuleviku-kodanikule küllalt olema, kui ta korralikult läbi noomitakse. Kui jõuab terve ühiskond moraalselt niikaugele, et kuritegusid pole, siis pole ka tarvidust kõrgemate karistuste järele.

Meie praeguse olukorra juures on tarvis raskete süütegude jaoks vastavat karistust. Seda vajavad riik ja ühiskond kaitseks. Ja kui temale, see tähendab riigile, on kallale tungitud, siis peab ta ennast kaitsma. Ma usun, ja on päris selge, et kui Eestis ei oleks aastate jooksul maksnud erakorraliselt surmanuhtlus, siis meie praegused surmanuhtluse vastased ei oleks praegu saanud siin Riigiko-gus pikki kõnesid pidada, oleksid puhunud juba ammu teised tuuled. Kui surmanuhtluse kaotamise tendents mujal olemas, siis, võib-olla lähevad aastakümned edasi, ja see tendents areneb edasi ka meil ning meie jõuame niikaugele, et surmanuhtluse kaotame. Praegusel juhul see rahva ja riigikaitse seisukohalt võimalik ei ole, ja sellepärast ei saa ma nende ettepanekutega ühineda.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Martinson'i ja rkl. Jõeääre ettepanekud § 2. p. 1. kohta langevad ühte ja tulevad korraga hääletami-sele.

K. Tamm (põl) (fakt. märk.): Rkl. Jõeääre seletustest võiks aru saada, nagu oleksid Saksa vabariigi kohtuministrid surmanuhtluse vastu. Siin võiks neid andmeid täpselt ette tuua. Ebert'i aegne kohtuminister Em-minger seletas järgmist: „Die Todesstrafe habe unter dem Gesichtspunkt des Schutzes der Gesellschaft und der Sühne auch heute ihre volle Bedeutung. Es werde zu viel an die Mörder und zu wenig an die Opfer ge-dacht.“ ... (J. Sepp, mo: Meil ei ole täna ohvritest ülepea räägitud sealt

pahemalt tiivalt.) „Die Abschaffung der Todesstrafe wäre heute nicht nur ein gefährliches Experiment, sondern ein zweifelloser Fehler.“

Juhataja **R. Penno**: Asun selgitamisele, kas tarvilik arv Riigikogu liikmeid toetab nime- lise hääletamise nõudmist. Palun helistada kõrvalruumidesse. (Helistatakse. — Hää- letatakse. — J. Vain, stp: Omalajalkrist- lased toetasid ka seda asja. — J. Lat- tik, krst: Mis mõte nimeliselt hääle- tada, hääletame ju avalikult.) Koos on 83 Riigikogu liiget, nimelist hääletamist toet- ab 28, see on rohkem kui $\frac{1}{3}$ koosolevatest Riigikogu liikmetest, — seega on otsustatud nimeliselt hääletada. (M. Martna, stp: Braavo! — Vahelhüüe keskelt: Missu- gused olid ettepanekud?) Hääletamisele tulevad ettepanekud: § 2. välja jätta p. 1. sur- manuhtlus ja § 3. välja jätta sõnad „surmanuht- luse või“. Palun Riigikogu liikmeid, kes ette- panekute poolt on, hüüda „poolt“, kes vastu — „vastu“.

Adamson, Mart — poolt; Anderkopp, Ado — poolt; Arras, Konrad — vastu; Ast, Karl — poolt; Baars, Kaarel; Baranin, Peeter; Eilman, Bernhard — poolt; Einbund, Karl — vastu; Elisson, Hendrik — poolt; Frei- berg, Karl — poolt; Fuks, Johannes — vastu; Grigorjev, Vassili — poolt; Grimpel, Arnold (Vahelhüüe: Venemaal!); Gustavson, Oskar — poolt; Hasselblatt, Verner — vastu; Hellman, Mihkel — vastu; Holberg, Johan; Hünerson, Jaan — vastu; Homin, Jakob — poolt; Johanson, Ado — vastu; Johanson, Leopold — poolt; Joonas, Erich — poolt; Juhkam, Mihkel — erapooletu; Järve, Pee- ter — vastu; Jõeäär, Aleksander — poolt; Jürman, August — vastu; Kaal, Karl — poolt; Kalbus, Tõnis — vastu; Kask, Oskar — vastu; Kerem, August — vastu; Kink, Eduard — poolt; Klesment, Johannes — poolt; Kornel, Karl — vastu; Kornell, Aleksander — vastu; Kurtschinsky, Mihail; Kärner, Aleksander — poolt; Köster, Oskar — vastu; Laarman, Mats — vastu; Laidoner, Johan — vastu; Lattik, Jaan — poolt; Laur, August — poolt; Lehtman, Johannes — vastu; Liigand, Oskar — vastu; Leesment, Hans — ei hääleta; Loosalu, Jakob — vastu; Lorenz, Gustav — poolt; Maaker, Villem — poolt; Martinson, Märt — vastu; Martinson, Hans — poolt; Martna, Mihkel — poolt; Maurer, Theodor — poolt; Mälberg, Jaan — vastu; Möttus, Alfred; Mürk, Johannes — vastu; Oinas, Aleksander — poolt; Ottas, Georg — vastu; Penno, Rudolf — vastu; Pesur, Eduard poolt; Piiskar, Jaan — poolt; Pool, Theodor

— vastu; Pukk, Otto; Päts, Konstantin — vastu; Pöhl, Hans — poolt; Raudkepp, Leo- pold; Rebane, Hans; Rei, August — poolt; Rosenberg, Ernst — poolt; Saar, Jakob — poolt; Schilling, Karl; Schulbach, Arnold — vastu; Schütz, Peeter — poolt; Sepp, Johan — vastu; Sikkar, Johannes; Soonberg, Karl- Johannes — vastu; Soots, Jaan — vastu; Sprenk, August; Sulg, Edgar; Sternfeldt, Aleksander — poolt; Tallmeister, Theodor; Tamm, Karl — vastu; Tammann, August — vastu; Teetsov, Jaan — vastu; Teemant, Jaan — vastu; Tief, Otto — vastu; Tiks, Jaan — poolt; Tonkman, Kustas — vastu; Toomel, Aleksander-Rudolf — vastu; Tupits, Artur — vastu; Tõnisson, Jaan; Tõllasepp, Au- gust — vastu; Usai, August — poolt; Vain, Jaan — poolt; Veiler, Aleksander; Veiss, Konstantin — poolt; Vessart, Villem — vastu; Vestholm, Jakob; Voiman, Jüri — poolt; Vomm, August — poolt; Vreeman, Richard — vastu; Zimmerman, Johannes — vastu. (J. Vain, stp: Verejanu võitis!)

Hääletamise tagajärjed: poolt on 38 häält, vastu — 43 häält, erapooletuid — 2, seega on ettepanekud tagasi lükatud. (K. Ast, stp: Häbi küll!)

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on 1. peatükk vastu võetud.

Vaheaeg kl. 12.20 min. — 12.40 min.

2.—7. peatükid võetakse nähtava ena- musega muutmata vastu.

(8. peatükk.)

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud här- rad rahvasaadikud! Ma kordan II lugemisel tehtud ettepanekut,

vastu võtta § 58 järgmiselt: „Naisisiku- tele asendatakse surmanuhtlus tähtajata sun- nitöoga.

Isikutele, kes saanud seitsmekümne aas- taseks, asendatakse nii mees- kui nais- isikutele sunnitöö ja meesisikutele sur- manuhtlus vangistusega mitte alla kolme aasta“.

Surmanuhtluse küsimus on Riigikogu ena- muse poolt otsustatud ja jääb järele kaaluda ainult küsimust, missuguses ulatuses seda nuht- lust tuleb tarvitada.

Eesti riik on käesoleval aastal saanud kümme aastat vanaks, kuid kriminaalseadustiku aruta- misel kuulsime aruandjalt, et siiaaani on puu- dunud olulisem riigi alustugi surmanuhtluse atribuut — nimelt võllas. Härä aruandja arvas, et Eesti riik ei oleks püsinud, kui meil ei oleks surmanuhtlust tarvitatud, ja sellest tegi järelduse, et kodanikkudele kohtutele peaks samad õigused antama kui erakorralistele

kohtutele, et riik võiks püsida. (J. Laidoner, põl: Kõige parem kord on, kui erakorralist kohut pole tarvis.) Meie rühm on kogu aja sõdinud selle eest, et sõjaseadus kaotatakse, aga Teie pooldate erakorralist kohut. (J. Laidoner, põl: Just ümberpöörduvalt, ütlesin, et erakorralisi kohtuid ei peaks olema.) Teie olete ettepanekute vastu, kui meie neid esitame. (J. Laidoner, põl: Meie harilikudel kohtutel ei ole ju mingisugust õigust.) Härra kindral, Teie olete unustanud Riigikorra kaitseseaduse, mis 1925. a. maksma pandi ja selle seaduse järgi anti kodanikkudele kohtutele õigused surmanuhtlust tarvitada. Aga see kõik nähtavasti ei aita mitte midagi, olgugi, et kodanikkudel kohtutel on õigus juba 1925. a. saati surmanuhtlust tarvitada, siiski teie ei kaota sõjaseisukorda. (J. Laidoner, põl: Misjaaks Teil seda kaitseseisukorras tarvis on?) Ega minul, ega kellelgi seda tarvis ei ole. (Kohtuminister T. Kalbus: See on maksev praegu.) Aga mispärast see püsib ja tehakse isegi sellest tülikäsimus. (J. Laidoner, põl: Mispärast minul seda rohkem tarvis on kui Teil? Teie kardate palju rohkem kui mina.) Ma arvan, et sõjamees iseenesest peab julge olema ja et tal erilist hirmu ühegi asja ees ei pruugiks olla. Enda kohta pean ütleva, ma ei karda ka midagi, ega kedagi, saatke kas või sõtta, sellegi ees hirmu ei tunne. (Aruandja R. Vreeman: Teie olete sõjas ka surmanuhtluse vastu, mis Teid siis sinna saata.) Kindlasti olen sõdade vastu ja surmanuhtluse ja kõigi ebakultuuriliste nähtuste vastu.

Nüüd on meil siis see oluline puudus, millest siin jutt oli, kõrvaldatud ja 10-aastase juubeli puhul on tehtud vabariigile kink ja otsustatud sisse seada timukainstituut. (Kohtuminister T. Kalbus: Meil on see maksev praegu.) Timukaid meil veel ei ole praegu, surmanuhtlus aga on küll maksev. Nüüd on siis tehtud kõik, mis vaja selleks, et meie põhiseadusega deklareeritud kõrged põhimõtted ka tegelikus elus teostataks. Ja kõigepealt on hoolitsetud üheõigusluse eest ja just sellepärast on, nagu härra aruandja siin II lugemisel seletas, naisisikute poomine kriminaalseadustikku võetud, et põhiseadus seda nõuab. (Aruandja R. Vreeman: Eksite.) Stenogramm on see väljendatud nii, nagu Teie ütlesite. Teie ütlesite: sellepärast et üheõiguslus seda nõuab, peab naisisikuid poodama. Ja sellepärast võib loota, et see püstitatav võllas muutub palverändamise paigaks kõigile vabariigi naiskodanikkudele, kes selle jalgel võivad ülevoolavas tänutundes palvetada,

et kaua püsiks võim, kes üheõigusluse eest hoolitseb! Sest tänu taevale, meie ei ela enam tsaaririigis, kus olid barbaarsed seadused, mis ei lubanud naisi puua, kus karistati niisuguste koledate ja julmade karistustega nagu sunnitöö, mida rahvaerakond väga barbaarseks karistuseviisiks nimetab. (K. Kornel, rhv: Härra Jõeäär, küll võite labaselt rääkida, lubage Teile puhtast südamest öelda.) See on maitse küsimus.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Kornel, ma leian, et Teie vahelhüüe ei ole sünnis.

A. Jõeäär (stp): Rahvaerakond, kelle targemate peade tarka kõneviisi demonstree-riis praegu härra Kornel siin väga parlamentaarselt, on nähtavasti ka leidnud, et ammugi on aeg kätte jõudnud, kus demokraatlikus vabariigis peab asendama need tsaaririigi-aegsed julmad vangistusekaristused humaanse poomisega. (K. Kornel'i, rhv vahelhüüe.) Võibolla, et mõni luuletaja loob mõne vaimustava värsi selpuhul, kuid siiski kahtlen ma selle juures, sest suurem osa meie luuletajatest on selles käsimuses vastupidisel arvamisel. Aga võib-olla, leidub mõni poliitiline luuletaja, kes loob salmiku, kus kirjeldatakse, kui õrnalt ja pehmelt, nagu mõne armastava naise käsi, põimub köis ümber kurjategija karmi kaela ja ta tõstetakse inglitiivul paremasse ilma. (K. Kornel, rhv: Härra Jõeäär, öeldakse, et naised olevat kõige kurja juur. See ei ole ilus.) Härra Kornel leiab, et kirjeldus polevat ilus. Poomine sünnib aga tegelikus elus ja palju hirmsamini. Teie armust saab see sündima, sest teie olete võimaldanud, et sünnib see, mille kirjeldus on teile vastik kuulda. Peaasi on sealjuures muidugi, et üheõiguslus on jalule seatud, sest siinamaale olid põhiseaduses deklareeritud üheõigusluse põhimõtted paberile jäetud ja seda üheõiguslust hakatakse nüüd viisakusest daamide vastu kõigepealt nende suhtes teostama. Sest nendelt oli tsaaririigis võetud kõige suurem õigus, mis võib olla inimesel, saada poodud ühiskonna kasuks ja maksva korra kaitseks. Nüüd on siis ränk ülekohus kõrvaldatud. (Kohtuminister T. Kalbus: Mulle jääb mulje, et Teie oma kõnega saate ainult kõige halvema kätte.) Teie seisukohast välja minnes oleks muidugi kõige halvem see, kui minu ettepanek vastu võetaks ja surmanuhtlus naistele kaotataks. See oleks Teie arvates kõige halvem, ja seda ma tahangi just kätte saada, Teie peaksite selle üle rõõmustama, kui mina halvasti kõnelen ja sellega endale kahju teen, sest olete poomise poolt. (Aruandja R. Vreeman: Inim-

likkuse tunde pärast.) Näete, härra aruandjagi leiab lõpuks, et inimlikkuse tunded leiavad, et naise poomine ei ole soovitatav. (Kohtuminister T. Kalbus: Teie argumentatsioon ei kõlba kuskile.) Raske on teada Teie seisukohta. Seaduse II lugemisel toonitasite Teie, et naiste poomine võiks otsustatud saada nii või teisiti. Arvan, et kui härra ministri isiklik seisukoht naiste poomise vastu oleks kindlasti väljendatud, siis peaks Riigikogu ka seda arvestama. Kahjuks pole seda aga kuulda olnud. Et võimalust anda Riigikogule näidata, missugune seisukoht tal selles küsimuses on, siis teen ettepaneku, et meil kaugemale ei mindaks, kui tsaaririigi seaduses ette oli nähtud, ja et naisisikutele poomine asendataks tähtajata sunnitööga.

Juhataja **R. Penno**: Panen hääletamisele rkl. Jõeääre ettepaneku § 58. kohta. (Hääletatakse. — J. Vain, stp: Vanad raugad surevad niikuinii, mis teie neist tapate! — O. Kask, toer: Üheõiguslikud on kõik!) Poolt on 35 häält, vastu — 30 häält, erapooletuid — 3 häält, — seega on ettepanek vastu võetud. (Kiiduavaldused pahemal pool.)

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on 8. peatükk ühes parandusega vastu võetud.

7. Riigikogu järgmise koosoleku määramine. Abisekretär **O. Liigand** (korra kohta): Juhatause nimel teen ettepaneku, järgmine koosolek pidada homme, reedel, 23. novembril 1928 kell 5 p. l. (Päevakord prot. nr. 187/19.)

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

8. Kriminaal-seadustik — III lugemisel. (Punkt 6. järg.) 9. ja 10. peatükid võetakse nähtava enamusega muutmata vastu. (Eriosa. 1. peatükk.)

A. Jõeäär (stp): Kordan II lugemisel tehtud ettepanekuid. Nimelt, panen ette, § 74. sõna asemele „surmanuhtlusega“ võtta „sunnitööga mitte üle 15 aasta“; § 75. esimeses osas võtta sõnade: „kümne aasta“ asemele: „kuue aasta“ ja teises osas sõnade: „viieteistkümne aasta“ asemele: „kümne aasta“ ning § 76. võtta sõnade „kaheksa aasta“ asemele sõnad: „nelja aasta“.

Need ettepanekud on üksteisega ühenduses ja sellepärast tuleksid need korraga hääletamisele.

Niipalju kui kuulsin, ei ole keegi kõnele- nud sellest, et poliitilised süüteod peaksid olema karistatavad surmanuhtlusega. Kui kaelakohtuliste kurjategijate, nagu näiteks röövmõrtsuka j.n.e. juures surmanuhtlus veel kuidagi põhjendamist leiab, ei ole poliitilised süüteod kuskil surmanuhtlusega karistatavad. (Paremalt poolt: Aga 1. detsembril?) Mina olen igal juhul surmanuhtluse vastu, isegi kui Teie, härra Holberg, minu tapaksite, ei nõuaks ma Teile selle eest surmanuhtlust. (A. Tupits, põl: Siis Teie ei saa ju enam nõuda, siis Teil on hing väljas.)

Edasi panen ette, § 77. kolmas osa välja jätta ja § 78. teine osa välja jätta.

Mina arvan, et see on enesestmõistetav, et Riigikogu liige ükskõik missuguse süüteo ta toime paneb, langeb selle eest seaduses ettenähtud karistuse alla. (J. Laidoner, põl: Aga läinud korral härra minister selletas, miks seda tarvis.) Härra minister ei suutnud selgeks teha, miks see tarvilik on. (J. Laidoner, põl: Minule sai küll selgeks teha.) Seaduse tekstis on öeldud, et väljaspool Riigikogu toimepandud süütegude eest langeb Riigikogu liige karistuse alla. Eesti seadustikku tahetakse võtta sisse niisugune pärl, mida kuskil teistes riikides ei ole. Igatahes selguse mõttes on minu parandus- ettepaneku vastuvõtmine tarvilik.

Juhataja **R. Penno**: Hääletamisele tulevad rkl. Jõeääre ettepanekud karistuse- määrade vähendamise kohta §§ 74., 75. ja 76. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanekud tagasi lükatud.

Hääletamisele tulevad rkl. Jõeääre ette- panekud § 77 ja § 78 kohta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanekud tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on 1. peatükk vastu võetud.

(2. peatükk.)

A. Jõeäär (stp): Panen ette, § 80. esimeses osas sõnade asemele „tähtajata sunnitööga“ võtta „sunnitööga mitte üle viieteistkümne aasta“ ja teises osas sõna „surmanuhtlusega“ asemele võtta „tähtajata sunnitööga“. § 96. teises osas sõnade asemele „viie- teistkümne aasta“ võtta „kümne aasta“.

Aruandja **R. Vreeman** (lõpusõna): Ma märgin siin ainult seda, et härra Jõeääre ettepanek käib surmanuhtluse kaotamise kohta

§ 80., kus paragrahv näeb ette surmanuhtluse sõjaajal salakuulamise. Paragrahv lubab ainult sõjaajal surmata salakuulajaid, härra Jõeäär teeb ettepaneku ka siin kaotada surmanuhtlus.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Jõeääre ettepanekud §§ 80. ja 96 kohta tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on 2 peatükk vastu võetud.

3. ja 4. peatükk võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(5. peatükk.)

A. Jõeäär (stp) Kordan II lugemisel minu poolt tehtud ettepanekuid ja panen ette, § 116. võtta esimeses osas sõnade „kolme aasta“ asemele „ühe aasta“ ja teises osas sõnade asemele „sunnitööga mitte üle kaheksa aasta või vangimajaga mitte üle kuue aasta“ sõnad: „sunnitööga mitte üle nelja aasta või vangimajaga mitte üle kolme aasta“. § 117. välja jätta sõnad: „vangimajaga mitte üle ühe aasta või“. §§ 118 ja 119 välja jätta.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Jõeääre ettepanekud §§ 116. ja 117. kohta tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Jõeääre ettepanekud §§ 118. ja 119. kohta tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on 5. peatükk vastu võetud.

6. peatükk võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(7. peatükk.)

A. Jõeäär (stp): Kordan ettepanekuid, mis II lugemisel minu poolt tehtud, nimelt: välja jätta §§ 146 ja 147. § 156. välja jätta sõnad: „Kui aga vabastati süüdlasele teadvalt §§ 74—76, 80 või 96 ettenähtud raske kuriteo või kuriteo eest uurimisele võetud või neis süüdi mõistetud isik, siis karistatakse süüdlast: käesoleva paragrahvi esimeses lõikes nimetatud tingimustel:

kui vabastati isik,

kes §§ 77—76 või 80 ettenähtud raske kuriteo eest võetud uurimisele või selles mõistetud süüdi —

vangimajaga mitte üle kuue aasta,

kui vabastati isik j.n.e. kuni sõnadeni... kuue aasta“.

Need paragrahvid räägivad kvalifitseeritud karistustest poliitiliste süütegijate vabastamisest ja nendest kuritegudest mitteteatamisest.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Jõeääre ettepanekud §§ 146., 147. ja 156. kohta tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on 7. peatükk vastu võetud.

8. peatükk võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(9. peatükk.)

A. Jõeäär (stp): Kordan oma II lugemisel tehtud ettepanekuid. Panen ette, § 193 vastu võtta järgmisel kujul: „§ 193. Ema, kes süüdlane oma raskejalgsuse tahtlikus katkestamises peale kolme kuu möödumist raskejalgseks jäämisest, karistatakse:

arestiga mitte üle kuue kuu“.

Panen ette, § 194. esimene osa vastu võtta järgmisel kujul: „§ 194. Süüdlast naisisiku raskejalgsuse katkestamises, ilma et temal selleks vastavat arstiteaduslikku ettevalmistust oleks, samuti vastava arstiteadusliku ettevalmistusega isikut, kui raskejalgsuse katkestamine tema poolt sündinud peale kolme kuu möödumist raskejalgseks jäämisest ja arstiseaduse vastaselt, karistatakse:

vangimajaga mitte üle ühe aasta“.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Kordan II lugemisel tehtud ettepanekut,

võtta § 193. ja § 194. lõppu: „Raskejalgsuse katkestamine põhjustel, mis arstidele ja ämmaemandatele vastavates eriseadustes lubatud, ei ole karistatav“.

See seadus hakkab maksma 1930. a. Vahepeal tulevad vastavad seadused välja töötada ja seal võib lähemalt määrata, missugusel juhul raskejalgsuse katkestamine karistatav on, missugusel mitte. On terve rida juhtusid, kus abort paratamatu on. Vahepeal on selle küsimuse üle kirjutatud ajalehtedes ja on noomitud neid Riigikogu liikmeid, kes karistuse kergendamise ettepanekuga on julgenud esile tulla. Muu seas on näidatud ka sellele, et meil rahvaarv niikuinii väheneb ja sellel juhul rohkem väheneda võib. Kuid andmed teistest riikidest näitavad vastupidist. Saksamaal on aborditegemine karistatav. Kui aga vaatame laste sündivust Saksamaal, siis näeme, et sellele vaatamata

Saksamaal lasterikaste perekondade arv väheneb.

Näiteks 1880. a. oli sündivus iga tuhande abielunaise kohta aastas: esimesi lapsi 37,5, 1910. a. — 30, see tähendab 20% vähem; teisi lapsi: 1880. a. — 39,8, 1910. a. — 23,2, seega 42%; kolmandaid lapsi: 1880. a. — 36,7, 1910. a. — 13,6, vähenemise % 63; neljandaid 1880. a. — 29,7, 1910. a. — 8,4; vähenemise % 72; viiendaid lapsi 1880. a. — 20,8, 1910. a. — 5,0, vähenemise % 76.

Nagu siit näete, rasketele karistustele vaatamata on lastearv alataasa vähenenud. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Rahvas läheb targemaks.) Just, rahvas läheb targemaks, mida kõrgem kultuur, seda vähem lapsi. Kui vaadata arvustikku Prantsusmaalt, siis näete sama pilti. Võtame 1912. a. arvu, siin näete, et iga tuhande perekonna kohta ei ole lapsi 154 perekonnal. Karistus on ka seal maksev. Üks laps on 255 perekonnal, 2 — 227, 3 — 136, 4 — 85 ja ikka vähemaks ja vähemaks jääb arv. Lääne-Euroopas, kes meile eeskujuks peaks olema, otsite asjata suurearvulisi perekondi, kus oleks viis — kuus last. Neid leidub ainult mahajäänud metsanurkades ja moonameeste perekondades. Lastearvu vähendamist on toimitud niikaua, kui aialugu tagasi ulatub. Selleks on olnud

jutumärkides, sharlataanide, inglitegijate poole, möödudes asjatundlikust arstist.

Üks professor, kes selle küsimusega tege mist teinud, kirjutab, et kui oleks kõigil neil tumedatel inimestel, kes endid abortide tege misest toidavad, võimalik oma arvamisi aval dada seaduseandlikus kohas, siis hääletaksid nad kõrgemate karistuste poolt: sest mida kõr gem karistus arstile ja emale, seda suurem „spetsialistide“ tasu.

Karistuse pooldajad loodavad selle moraalsele mõjule. Ei ole teada, kuipalju neid naisi on, kes moraalsel põhjustel abordist loo bunud, kuid on küll teada, et tuhanded seda teevad, ilma et hooliksid seadustest ja karis tustest, ja just tuhanded kõrgemast ja kesk kihist, kus lastearv väiksem kui kehvikutel. Kui tahetakse rahvaarvu suurendada, siis tuleb parandada lastega perekondade sotsiaal set ja ainelist seisukorda, et vähendada laste surevust. Selleks on tarvis tööpäeva lühendada, öötööd piirata, tervisevastaseid töötingimusi, mille tagajärjeks just ka naisterahvaste ter viserikked ja laste surm, asendada tervise hoidlikumatega. On tarvis korraldada ema dele toetust 6—8 nädalat enne ja 6—8 nädalat pärast sünnitamist, neid töölt vabastades. On tarvis anda neile arstiabi ja maksta laste

jutama teisi kõlbluse nimel. Professor Gruber ütleb, et ei saa nõuda, et perekond areneks siis, kui tal puudub selleks tarvilik pind ja ruum. Perekonnale tuleb muretseda ruumi ja pinda, alles siis võib ta areneda. See on maksev kehvade kohta. Need takistused on puudunud jõukamatel, kes kõlbluseõpetusele toetudes loevad kehvadele moraali ning maainimesi ja teisi lihtsaid inimesi kohtulaua ette tahavad viia, kuna nad ise alati kindlasti garanteeritud on, et nad kohtulaua ette ei satu.

Imelikul viisil on abortide vastu kuulda hääli ka nende ringkondade keskelt, ja neilt inimestelt, kes ise naisi niisugusesse seisukorda saadavad, neid palgates oma „erasekretäriks“ ja neid ülemuse korras ekspluateerivad. Sellele on muu seas minu tähelepanu juhitud ka kirjalikult. Nii näiteks kirjutab üks ... (M. Martna, stp: Erasekretär!) Ma võiksin teile ka „erasekretäri“ kirju näidata, milles kompromiteeritakse väga lugupeetud seltskonnategelasi, kes karistusi pooldavad kõlbluse nimel. Missugune kahekeelsus meie seltskonnas praegu valitseb, selle kohta võin tuua väljavõtte ühest kirjast, kus öeldakse: „Riigikogus praegu arutamisel olevas kriminaalkoodeksis puudub paragrahv, mis kaitseb palgaliste kasutamist nende ülemuste, peremeeste poolt. See nähtus on teatavasti äärmiselt levinenud. Ja õieti on see „jus primae noctis“e“ — esimese öö õiguse — moodne käsitamine, nagu seda tabavalt iseloomustas kord J. Luiga oma poliitilises pävaraamatus. Keskajaga võrreldes peaks olukord halvem olema, sest nüüd on selle õigusega praktiseerivate „ülemuste“ arv võrratult suurem.

Siin on üles loetud selle inimese poolt, kes seda asja tunneb, terve rida tööstuseettevõtteid, kelle nimesid ma praegu nimetada ei taha. Ka mul on väga hästi teada need tööstuseettevõtted ja seal valitsev korrupsioon. Muidugi, ma ei saa süüdistada vabrikute direktoreid, vaid vahepealseid ülemusi, kes naistöölisi teatud otstarbel kasutanud. Arvan, et iga elukogenenud inimene teab, et ka teatrites niisugune kord, sellest on meil varem kirjeldatud. (J. Laidoner, põl: See on ikka nii olnud ja saab ka tulevikus olema.) Ja maal on see ka sagedasti kaunis laialdane nähtus. Ja meie ametkondades — seda tuleb alla kriipsutada — on see ka laialdaselt maad võtnud. Ja Gori knock-out'is ei ole see pilt, mis ta selle kohta toob, mitte fantaasia, vaid tegelik elunähtus. Meie ametkondades peaks see vahekord ülemuste ja neile alluvate naisametnikkude vahel sootuks teiseks muutuma. (L. Raudkepp, krst: Perekonna auväärsus peab olema!)

Mis sellejuures kõige kurbloomisem, on see, et just neist ringkondadest juhitakse tähelepanu kõlblusele ja moraalile, kus kõlvatus kõige suurem. Kui vaadata kuritegevuse arvustikku, siis näete, et kohtu alla on langenud kõige rohkem maainimesed, maatüdrukud, kuna teised teadlikud inimesed kohtu alla ei lange. (J. Sepp, mo: Täiesti õige!) Neid on vähe. Minu ettepanek ei taha karistust täiesti kaotada, vaid seda, et see küsimus on kõigepealt arstiteaduslik küsimus ja selle küsimuse peab otsustama vastav seadus, mis käsitab ämmaemandate ja arstide õigusi ja kohustusi. Kriminaalseadustikku ei saa kategoorilist karistust võtta, vaid siin tuleb juhtida teistele seadustele. Kui see teiste seaduste alusel oli lubatud, siis ei tohi neid inimesi karistada. (Kohtuminister T. Kalbus: Kui Teie oleksite üldosa läbi lugenud, see on üldosas ette nähtud.) Olen lugenud ja pean ütleva, ma olen selles asjas kõnelnud juristidega ja mitme arstiga. Nad ütlevad, et seadus siin siiski tarvilik on. Kui selles asjas rohkem usaldatakse arste, ja neid karistusi väga igale poole ei püüta asetada, see meie kõlblust ei langeta, vaid ma usun, mõjub isegi kõlbliselt parandavalt. (J. Laidoner, põl: Aga kuidas Teie seda ametnikkude keskelt saate kaotada?) See on teine küsimus, selle paragrahvi juures seda otsustada ei saa. Ma näitasin võimalusi, kuidas sagedasti need inimesed, kes ise ekspluateerivad teisi, on kõige suuremad kohtumõistjad nõndanimetatud „vaeste patuste“ üle. Kombeks on see, et naine, kes eksib, visatakse kividega surnuks, ja sagedasti on esimene viskaja see mees, kes ise süüdi ja kelle hingele tuleb palju teisigi naisi kirjutada. See on meie seltskonna kõlblus ja tema kaks nägu. (Siseminister J. Hünerson: Teie jääte valitsusest välja niikuinii, minge nüüd perenaisteseltsidesse kõnet pidama! Teete karjääri!) Kui lubatakse, lähaksin Teiega kaasa heameelega. Ma arvan, et mul neilegi midagi öelda oleks.

H. Martinson (tp): Kriminaalseadustiku 9. peatükk kõneleb süütegudest rahva tervishoiu vastu. Neist süütegudest on kutsunud Riigikogu koosolekul kõige teravamaid vaidlusi esile see küsimus, kas tunnustada raskejalgsuse katkestamine karistusevääriliseks süüteks, ja kui suurel määral seda karistusevääriliseks tunnustada?

Minu arvates väga õieti tähendati siin, et kui raskejalgsuse katkestamine esimese kolme kuu jooksul karistusevääriliseks tunnustada, siis meil väga vähe naiskodanikke leiduks, kes ei oleks salased kurjategijad ja kes ainult

tänu oma rahakotile trahvimata, õige inimese näol ringi käivad. Praegu langevad trahvi alla pea ainult kehvemad, töölisteklassist päritolevad naised, kelle aineeline jõud keelab neid asjatundva arsti juurde minemast abi otsima, vaid sunnitud on selleks otstarbeks pöörama mõne külaeide või vusserdaja poole.

Mingit õiget statistikat abortide üle ei ole ega saagi olla, sest sellekohased andmed võivad ette tuua ainult ilmsikstulnud juhtusid. Aga et need kaugeltki tõelisele „kuritegevuse“ rohkusele ei vasta, seda vist keegi salgama ei taha hakata. Mistarvis on siis seaduses karistus määrata teguviisi eest, millest väga vähe naisi vabad? Mistarvis siis silmad kinni pigistada sarnaseks seaduse kometimänguks, mis kaugelt suurema protsendi kurjategijaid trahvimata jätab?

Selle seaduse terav ots on sihitud just tööliste ja kehvemate kodanikkude naiste vastu, kes ei või ega taha enam olla „sünnitamismasinaks“, „inimestegijaks“, nagu rkl. Hasselblatt ühel eelmisel koosolekul ütles. Eesti tööliste partei Riigikogu rühm pooldab täiesti rkl. Jõeääre poolt tehtud ettepanekut, mis raskejalgsuse katkestamise esimese kolme kuu jooksul trahvist vabaks jätab, juurde lisades veel ühe sooviavalduse, mis järgmiselt kõlaks: „Riigikogu avaldab soovi, et Vabariigi Valitsus välja töötaks määrused, mille järgi kehvematele inimestele aborditegemist riigi kulul võimaldatakse“.

Vastavate määruste väljatöötamine raskejalgsuse aja ja raskejalgsel majandusliku seisukorra kohta ei või valitsusele ülepääsematuid raskusi sünnitada.

See oleks abortidetegemise kohta.

Teine asi, millega palju rohkem meie rahva tervishoiu vastu eksitakse ja mida seni karistusevääriliseks kuriteoks pole loetud, on seadusetegijatel kahe silma vahele jäänud, või meelega sellest kõrvale hoitud.

See teine kuritegu viib meil aastas palju rohkem inimesi hauda ja takistab rahva juurdekasvu kaugelt enam, kui seda kõik abordid kokku suudavad teha.

See on ühe osa inimeste ahnus, nende, kes tervisevastalisi kortereid välja üürivad. Pole mitte ammu kui Tallinna üürnikkude selts „Üürnik“ ajakirjanduse esindajatele ring-sõidu korraldas meie viletsate korteritega tutvumiseks. Mäletavad vist paljud neid juuksekarvu püsti ajavaid kirjeldusi, mis selle järele meie suuremates ajalehtedes ilmusid. Pole ilmaaegu, kui rahvusvahelise ametiühisuse keskkorralduse sekretär hollandlane Oudegeest paar aastat tagasi, kui temale meie tööliste kortereid näidati, ütles: „Hollandis on isegi sigadelaudad paremad“.

Hollandis on valitsus aru saanud, et üheks kõige tähtsamaks teguriks rahvaarvu kasvamisest on korralikud korterid. Sellepärast on ka seal viimaste aastate jooksul kümnete tuhandete viisi kortereid juurde ehitatud, ja selle läbi on ka inimeste surevuse protsent seal väiksem kui mujal. Mulle puutus hiljuti üks välismaa ajakiri näppude vahele, mis selle küsimusega tegemist teinud ja korterite mõju rahva tervishoiule uurimise alla võtnud. Seal on võetud võrdluseks Pariis ja näiteid ette toodud, et Pariisis sünnib rohkem lapsi iga tuhande elaniku kohta kui Berliinis, aga surevuse protsent halbade korteriolude tõttu on palju suurem kui Berliinis. Mind huvitas see asi ja katsusin neid andmeid Tallinnaga võrrelda. Tulemus oli kohutav meie kahjuks. Mõned näited sellest statistikast: Berliinis sündis 1921. a. iga 1000 elaniku kohta 13,9 inimest ja suri 12,1; 1926. a. sündis 1000 elaniku kohta 11 inimest, suri 10,7 inimest. Londonis sündis 1921. a. iga 1000 elaniku kohta 22,1 inimest, suri 12,8 inimest. 1926. a. sündis iga 1000 elaniku kohta 17,1 inimest, suri 11,6. Pariisis sündis iga 1000 elaniku kohta 1921 a. 17,9, suri 14,4 inimest; 1926. a. sündis 16,1 ja suri 15,9 inimest. Amsterdamis 1921. a. iga 1000 elaniku kohta sündis 21,9 ja suri 10,3. 1926. a. sündis iga 1000 elaniku kohta 18,8, suri 8,6. Haagis 1921. a. iga 1000 elaniku kohta sündis 22,1, suri 9,1. 1926. a. sündis 18,6, suri 8,4. Tallinnas sündis iga 1000 elaniku kohta 1921. a. 17,7, suri 12,9 inimest. 1926. a. sündis iga 1000 elaniku kohta 12,9 inimest, suri aga 15,9 inimest.

Ka korterite arvu ja headuse kohta olid neist kohtadest andmed ja selged näited ette toodud, kuidas korterite headus rahva surevusele mõju avaldamata ei jäta. Tallinnaga neid andmeid võrreldes pole ime, et surevus meil sündimiste arvust suuremaks on tõusnud: iga 1000 elaniku kohta sureb kolm inimest rohkem kui sünnib. Ei taha ometi keegi tõendama hakata, et Eesti kodanikud kehaliselt nõrgemad on kui teiste riikide omad. Vastuvaidlematuks tõeks osutub ikka asjaolu, et Eesti rahva suur surevuse arv peaaesjalikult viletsate korterite arvele tuleb kirjutada. (M. Martna, stp: Ja alatoitvusele.) Kas selles ei peitu palju suurem kuritegevus rahva tervise vastu kui aborditegemises? Sarnast suurt kuritegu ei mõeldagi karistada, selleks pole meie kriminaalseadustikus ühtki paragrahvi.

Mina ei ole jurist ja ei taha ka seda seadust selles mõttes parandama hakata, teen ainult sooviavalduse Riigikogule vastuvõtmiseks:

„Riigikogu avaldab soovi, et Vabariigi Valitsus esitaks seaduseelnõu, mille järgi tervisevastaliste korterite väljäärijad karistuse alla langeksid“.

Juhataja **R. Penno**: Teatan, et kodukorra § 51. seletuse põhjal ei tule hääletamisele rkl. Martinson'i kumbki sooviavaldus, kuna nad esitatud III lugemisel.

A. Laur (as): Kordan oma II lugemisel tehtud ettepanekut, mis järgmine:

„Selleks korraks, kui A. Jõeääre ettepanek ei peaks vastu võetama, teen ettepaneku, võtta sanktsiooniks § 193.: „arestiga mitte üle kolme kuu või rahatrahviga mitte üle kolmesaja krooni“ ja § 194. võtta karistusemääraks: „kui raskejalgsuse katkestas arstliku praktika õigusega isik —

arestiga mitte üle kolme kuu või rahatrahviga mitte üle kolmesaja krooni“.

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Nagu näha sellest ettepanekust, ei sihi see esijoones selle poole, et emale karistust vähendada, sest lõpuks ei ole ju selles suurt vahet, kas on karistuse ülemmääraks 6 kuud või 3 kuud aresti, liiategi kui veel arvesse võtta seda, et mitmesuguste süütegu pehmendavate asjaolude tõttu võidakse emade karistust märksa vähendada, isegi kuni mõnepäevase arestinii viia. Minu ettepanek sihib aga peaasjalikult selle poole, et arstide karistust vähendataks. Kui naisterahvast pole suutnud takistada senised kõrged karistusemäärad oma raskejalgsust katkestamast, siis ammugi ei suuda teda takistada seda tegemast meie praeguses kriminaalseadustikus ettenähtud normid, kuigi need seesugusteks jääksidki, nagu esitatud. Ta teeb seda tingimata. Küsimuse raskuspunkt seisab selles, kuskohas ta laseb seda teha. Kui arstile on määratud üks aasta vangistust, siis on see võrdlemisi kõrge karistus, ja ükski vilunum ja parem arst ei taha seda tööd niisugusel puhul ette võtta. Tagajärg on see, et naisterahvas on sunnitud pöörama mõne nurganaise poole, mille tagajärjel tihtipeale sureb veremürgitusse. Neid näiteid on meil väga palju, mis tõendavad, et naisterahvad aborti tagajärjel on surnud veremürgitusse. Seesuguste asjatundmatute abortide üks halvadest külgedest on veel see, et emad ka edaspidi kui on võimalus ja tahtmine lapsi saada, ei suuda neid enam saada, sest nad on oma tervise niivõrt rikkunud. Nii siis: kõrgete karistusemäärade juures võimaldame selle olukorra, kus naine on sunnitud oma tervist rikkuma, mille tagajärjel ta isegi edaspidi ei saa enam lapsi, mis omakord jälle vähendab meie rah-

vaarvu. Kõike seda arvesse võttes peaksime karistusemääru vähendama just arstliku praktikaga inimestel, kes sellel alal tegutsevad. Selle poole on minu ettepanek sihitud.

H. Leesment (krst): Raskejalgsuse tahtlik katkestamine, nagu seda harilikult nimetatakse — abort, on viimasel ajal meil laineid löönud. Mitmel korral on ajalehtedes selle küsimuse üle katsutud selgusele jõuda. Lubage, austatud Riigikogu liikmed, et ma lühikese ülevaate annan aborti arenemise käigust. Abortiküsimus ei ole uue aja sünnitus, vaid see on kõige vanematest aegadest pärit ja juba ammugi enesele tähelepanu tõmbanud. Mitte ükski arstid, vaid ka seadusandjad, majanduseteadlased ja juristid on selle küsimusega tegemist teinud. On katsutud leida teid ja abinõusid, kuidas selles küsimuses talitada. Küsimus ise on ka niisugune, mis seda suurt tähelepanu väärrib, mis sellele antud. See ei ole kellegi saladus, et abortid väga tugevalt rahvaarvu kahanemisele kaasa aitavad. Mis aitavad lõppude-lõpuks ühele rahvale kõik võidurikkad sõjad, suurte maa-alade allaheitmine, mis aitab, kui ühe rahva kaubanduslik mõju üle ilma ulatub, ja teadus ja kunst kõige kõrgemalt välja areneb, kui selle rahva juurdesünnitamise jõud langeb, kui ta omale ei saa niipalju järeletulijaid, et oma isadelt päritud varandusi valitseda ja suurendada. Ühel päeval tuleb teine elujõulisem rahvas ja pühib selle kolletamaläinu eest. (Vahele hütte.) Seda on kaunis tihti olnud, ajaloost võib näiteid tuua. On tõsi, et seda rahvaarvu kahanemist saab seisma panna ajutiselt või kui mitte seisma panna, vähemalt seda saab paraliseerida sellega, nagu siin täna paaril korral tähendati, kui rahvale paremad hügieenilised elutingimused luuakse ja kui ta oma elujõudu eluviiside puhtusega ja karskusega parandada püüab ning nii ka oma elu pikendab ja sellega tasakaalu sündimiste ja suremiste vahel kätte saab. Aga kui kauaks see ikkagi on. On tõsi, et kultuurrahvaste juures on praegu ettetoodud põhjustel hakanud rahvaarv vähenema, aga tasakaal on kätte saadud selleläbi, et eluiga on pikendatud. Siin seisavad eesotsas Skandinaavia riigid ja teised. Kuid see ei aita üksinda midagi. Siin astub ette üks uus tegur, mis otsekohe rahvaarvu kahanemisele kaasa aitab või rahvaarvu allapoole kisub, see on, et ei taheta enam sünnitada. Rahva sünnitamise ja sigitamise tahtmine puudub. Kui vaadata, kes on need rahva- ja seltskonnakihid, kes esijärjekorras ei taha piiramatul arvul lapsi sünnitada, siis näeme, et mida madalamal kultuurilisel järjel rahvas seisab, seda rohkem sünnib lapsi, mida kõr-

gemal — seda vähem. Selles suhtes, kellel rohkem lapsi sünnib, seisavad slaavi tõugu rahvad eesotsas. Aga ega see eeskätt midagi ei ütle, et ühe rahva juures rohkem lapsi sünnib ja et sellega saadakse kätte kasu, mida loodetakse, vaid tihti tundub see rahva elu-jõu asjatu kulutamisena. Võtame näiteks Venemaal ta kõrge sündimiste arvu. Mul on praegu käes statistilised andmed, need on küll ennesõjaaegsed, kuid ega need nüüd palju muutunud ei ole. Enne sõda on seal sündinud 49,7 promille. Mis aitab see suur ja kõrge sündimiste arv, kui nendest lastest rohkem kui $\frac{1}{4}$ esimest eluaastat ei näe. Ja kui niisugustest ellujäänutest ainult pooled 21-aastaseks saavad. Ja kui veel edasi läheme, kuipalju neid on, kes sõjaväeteenistuseks kõlblikud, siis ei ole neid rohkem kui 376 tuhandest. Ainult natuke parem asjakord on Serbias ja Bulgaarias. Bulgaarlasi nimetan slaavlaste hulgas, sest mul oli 2—3 a. eest ühe Bulgaaria professoriga selle aine üle pikem jutuajamine, ja ta kinnitas, et endisi bulgaarlasi praegu enam ei ole, nad on välja surnud. Praegu elavad seal suurelt osalt Venemaalt ja Serbiast sisserännanud slaavlased.

Kui vaatame üksikuid rahvaid ja vaatame seltskonnakihtide järgi, kus sünnituste arv vähem või suurem, siis on tunne, et need kihid, kes paremal järjel seisavad, kes kõigi kultuuriväärtuste osaliseks võivad saada, need sünnitavad vähem lapsi, ja neile järgnevad madalamal seisvud kihid. Nii on see ikka olnud. Kui ajalugu vaatame, siis näeme, et see on olnud nii ja jääb ka niiviisi edasi. (M. Martna, stp: Ega Eestis ei ole jõukusega tege-mist!) Kas see on üks degeneratsiooni tun-demärk. See võib üksikutel juhtudel nii olla, aga suuremal hulgal on see ikkagi rahva hingeelu sügavusse sissejuurdunud kultuuriline tegur, mis nii sügavalt rahva hingeelus, et sealt seda ükski võim, ei seadusandlikud võimud ega usulised mõjud ega õpetused välja suruda ei saa. Muidugi üksikud, kes elulõbusid taga ajavad, lapsi ei salli ja vanemate kohuseid enda peale võtta ei taha, kehalise ilu eest hoolitsevad, need üksikud on degenerandid, kuid suuremal hulgal rahval on selleks teised põhjused, ja seal on nähtavasti mõõduandvaks teguriks peenemalt välja arenenud isiklik kohuse- ja vastutusetunne enese ja oma järeletulijate vastu, mis neid keelab lapsi sünnitada.

Tung lapsi mitte saada, või õigem lastearvu piirata, peitub rahva hinges sügavalt. Nii sügavalt mõjub see rahva teguviisidele, et ükski õpetus, mingi võim ei aita, kõik pannakse kaalule, millel inimese elus väärtust on: au, hea nimi ja isegi tervis ning elu, et aga last

mitte saada. Selle vastu on võideldud igal ajal, kõige vanemast ajast saadik on seadusi välja antud, on määratud karme karistusi, kuid midagi ei aita. Praegusel ajal on õige madalal seisvate rahvaste juures aborditegemine ka laialt tuntud. Kultuurirahvaste juures on aborditegemine muutunud kombeks, — ma ei saa seda teisiti nimetada, — või nagu arstiteaduses öeldakse, epideemiaks, või endemiaks. Aborditegemine kannab epideemia iseloomu.

Kui laiali aborditegemine lagunenud, sellest ei saa kindlat ülevaatliliku pilti, meie saame tarvitada ainult ametlikke aruandeid, ja see on ainult väike osake, see on see osa, mis politseinikkude kaudu kohtu ette satub. Suurema hulga kohta ei ole täpseid andmeid. Üht võime aga öelda, et see epideemia kasvab.

Ma ei taha teid arvudega tülitada ja toon ainult mõned üksikud ette. Saksa riigi kaelakohtu statistika andmete järgi on viimase 30 aasta jooksul abortide arv neljakordseks kasvanud, kuna teistes kuritegudes on juurde tulnud ainult üks kolmandik osa. Ei või arvata, et Saksa kohus teisi kuritegusid oleks valjemini karistanud kui aborditegemist, ehk aga, et aborditegijad oma tehnikas tagasi oleksid läinud. Ma arvan, ümberpööratud arvamine on õigem. Põhja-Ameerikas loetakse igal aastal abortide arvu 2 miljoni ümber. New-Yorgis üksi tuleb ette 80—100.000 aborti aastas. Pariisis 50.000—60.000 aborti, sellest oli kaelakohtulikke aborte vähemalt $\frac{2}{3}$. Hollandis seitsme suurema kliiniku materjali väljatötamine sel alal näitab, et abordid, mis tehtud, on seitsme aasta jooksul 11% pealt tõusnud 21% peale. Itaalias on kahe kliiniku materjali järgi kümne aasta jooksul abortide arv 3% pealt tõusnud 18% peale. Petrogradis on Peeter-Pauli hospitalist saadud andmetest näha, et nelja aasta jooksul on aborditegemine tõusnud 12% pealt 30% peale.

Rohkem arve ma ette ei too, neid võib statistikast küllalt veel leida, aga ma arvan, needki näitavad selgesti, kuidas abortide arv kasvab. Need andmed, mis ma siin praegu ette tõin, on ainult kliiniline materjal, kui aga siia juurde arvata abordid, mis tehakse kodus arstide ja ämmaemandate poolt, ja need, kus esimeseks abiandjaks ainult mõni vanaeideke, siis saaksime kohutavama pildi. Igatahes oleksid siis need arvud palju suuremad. Sellest paistab juba küllalt selgesti, kui kohutavalt suur on abortide arv ja kui kohutavalt see sündivuse arvu vähenemisele mõjub. Kuid see ei ole üksinda tähtis, et aborditegemise tagajärjel sündivuse arv väheneb, sest seda saab, nagu juba kuulsime, osalt paraliseerida, kuid palju tähtsam on see, et

ta mõjub halvasti noore naise tervisele. Kui palju noori naisi langeb abordile iga aasta ohvriks. Võime julgesti öelda, et suguhai-guste kõrval abordil akuut ja kroonilise ema-koja- ja munasarjapõletiku ja neile järgneva sigitusvõimetuse ehk steriliteedi juures kõige suurem tähtsus on.

Kui tahetakse vaadata, kus kõige rohkem aborte ette tuleb, siis näitavad statistilised andmed, et abortide peapesapaigaks on suur-linnad ja vabrikud. Aga ka maal on see komme küllalt laiali lagunenud või vähemalt teavad need elanikud seal, kuhu poole tar-bekorral tuleks pöörata. Aga ka tehniliselt on elukutselised abortidetegijad kui ka naised ise juba küllalt vilunud — nad on puhtuse-nõudeist juba palju lugenud — nii et raskeid kehavigastusi nüüd vast võrdlemisi vähem ette tuleb kui varem, mille tõttu on süüdi-mõistetute arv viimasel ajal mitmel pool vähenenud. Aga need on võrdlemisi vähe-nenud, tegelikult on arv küllalt kohutav. Peaks ju arvama, et kõik need piinad ja valud, kuidkestvad haigused naisi peaksid heid-utama, aborti enese juures teha lasta. Aga mis me näeme? Ei ole seda. Isegi siis, kui nad selle enda juures läbi teinud, et nad pidanud kaua voodis lamama, ka see ei heid-uta, kuigi nad teavad, et selle eest neid raske karistus ootab, kui see avalikuks tuleb. Aga nad ei kohku siiski tagasi. Öeldakse, ennem ma suren, kui ei tee, ma ei või liht-salt. Peab küll arvama, et siin üks ülivägev jõud peab taga sundimas olema, mis oma tahte, maksu mis maksab, kas või elu, läbi viib.

Katsume lähemalt neid põhjusi vaadata. Siin tähendaksin kõige enne, et arvamine, nagu tehakse väljaspool abielu rohkem aborte, kui abielusolijate hulgas, õige ei ole. Ühe Ameerika statistika järgi langeb abortidest 75 — 90 % abielulistele. Ometi peab selle juures meeles pidama, et väljaspool abielu tehtud abortidel vähemalt kaudselt teel suu-rem mõju on. Nimelt sellepärast, et valla-liste juures juba esimesel juhul aborti tehakse, kuna abieluliste juures see ette tuleb teise, kolmanda või neljanda lapse juures. Esi-mesel juhul tehtud abordi tagajärjel võivad ju niisama rasked järeldused tulla, ja ongi tähele pandud, et just steriliteet see tegur on, mis pärast vallaliste juures tehtud abordil suurem mõju on kui abieluliste juures. Nii et need naised, kelle juures abort tehtud esimene kord, ka pärast poole abielus olles enam lapsi ei saa, või alles hiljem, 6 — 10 aasta järele, kui nad esimese abordi taga-järgedest paranenud.

Missugused oleksid need konkreetset põh-jused, mis sunnivad aborte ette võtma. Siin nimetaksin ma esimeses järjekorras ainelist puudust. Siin võib üldjoontes küll öelda, et mida suurem ja raskem on aineeline puudus, seda suuremaks kasvab abortide arv. Ma toaksin ühe näite professor Neumann'i kirja-tööst. See juhtumus on võetud ennesõjaaeg-setest oludest Saksamaal. On olemas isa, ema ja viis last. Isa on haiglane, peaaasja-likult töötab ema, peseb ja õmbleb. Nädala sissetulek on 12 marka 50 penni, väljaminek aga 13 marka 67 penni, puudujääk kaetakse kõrvalabist. Sellejuures puudub nende laual või, munad, piim, värske aiavili, sai, puu-vili, kalad ja isegi heeringad. Kui nüüd sellele perekonnale üks kuni kaks last juurde tuleb, ja see võimalus on olemas, sest ema on veel neis aastates, mis tuleb siis teha?

Ehk võtame ühe tööliste, kaupluseselli, käsitöölise või vähema ametniku. Kui neil juba neli kuni viis last on, siis peavad nad suured elukunstnikud olema, kui nad oma palgaga perekonda toita jõuavad. Ma tunnen niisuguseid perekondi ka siin Tallinnas, sest olen küllalt kaua hoolekande alal töötanud. Mis aga siis, kui see perekond alalist kõrvalabi vastu võtta ei taha ilma vastutasuta. (M. Mart-na, stp: Kust see kõrvalabi võtta on?) Mõned perekonnad saavad seda. Kas ei ole loogiline mõelda, et siin alatoitmine pere-kondades maad võtab või ülejookäiv kõr-valtöö kehalise ja võibolla sagedasti ka kõlb-liku kokkuvarisemise enesega kaasa toob. Ma nimetasin juba lühidalt, et kasvava kul-tuuriga kohusetunne inimeste eneste ja oma järeltulijate vastu tõuseb, ta püüab kõrgemasse, paremasse olukorda sattuda, kus tal võimalus avaneb kultuurisaavutuste osa-liseks saada, ja kui see tal enesel ka parema püüdmise juures korda ei ole läinud, kat-sub ta seda vähemalt oma lastele võimaldada. Kas on see püüdmine iseenesest halb? Ma arvan ümberpöördukt, see ei ole halb, selle najal lähebbi kultuur edasi.

Kas tohib ühe niisuguse inimese käest nõuda, olgu ta kes tahes, et ta suure arvu lapsi peab ilma saatma, ise selle juures käed rüpes vaatama jäädes, kas nad sedagi seisukorda kätte saavad, milles ta ise seisab, või veel allapoole satuvad, kus riigi ja ühiskonna toetus vajalik.

Järgmine põhjus oleks naise elukutseline töö, see on, kui naine on sunnitud rasket tööd tegema kas vabrikus või kuskil mujal. Siis takistab igakordne sünnitamine ta tööd, ja sellega läheb üks osa ta sissetulekust ka-duma, iseäranis siis, kui ta pikemat aega haige on ja ei jaksa tööd teha. Tahab ta aga

üks oma majapidamist juhtida, siis võib ta seda teha ainult siis, kui palju lapsi ei ole, sest mehe palk üksi ei jätku kõigile. (M. Martna, stp: Sagedasti ei olegi meest.) Jah, sagedasti ei olegi meest. Pealegi mõjuvad mõned tööalad enesest väga raskelt, tekivad mitmesugused haigused, nagu emakapõletik, verevaesus, tiisikus j.n.e. Siis tahaksin veel tähelepanu juhtida eriti mõnele tööalale, nagu metallitööstus, trükitööstus, tinatööstus, viimasest ütleb dr. Paul, et ta rohkem aborte tekitab kui siifilis.

Järgmine põhjus oleks kartus sünnitamise valu ja hädaohtude ees. Meie aja naised on sünnitamiseks nõrgad, see on fakt, aga ka sünnitamised ise on raskemaks läinud. Põhjused siin on mitmesugused. Ma nimetaksin mööda minnes, et mitmed tööalad on selles süüdi, et see nii on.

Meie kuuleme õige tihti, iseäranis meie, naistearstid, kus pärast rasket sünnitamist naised ohkavad ja kunagi ei luba enam sünnitada. Neid lubadusi pole küll alati täidetud, aga naerda ei tohi seda ka. Sel on tingimata suur mõju edaspidise sünnitamise võimaluse peale. Ja kui nüüd keegi veel raske sünnitamise tagajärjel on nõrgaks jäänud, kui ta on pidanud pikemat aega haigemajas viibima, kuna tal kodus lapsed ootavad, kes nõuavad ema hoolt, kui ta nõrkuse tõttu ei jõua teha tööd, ei jõua ka korralikult vaadata laste järele, siis on arusaadav, et niisugune naine tõesti ei taha enam sünnitada. Mitte üksi see naine ei taha sünnitada, vaid ta kannab selle mittetahtmise üle ümbruskonnale. See on põhjendatud kartus. Leipzigi haigekassa aruanne näitab

jälle, et tema liikmetest 25 — 30 aasta vahel sureb iga 100 meesterahva kohta 133 naisterahvast. See on arusaadav, sest naiselt nõutakse liiga palju, töö kõrval peab ta majapidamist juhtima, lapsi kasvatama ja peale selle veel sünnitama. See on liiga palju. Kas ei ole tõenäolik, et sarnase naise juures aborditegemine nagu kaitseabinõuks on, sest esiteks ei kannata sünnitamist ta tervis, ja teiseks peab ta oma laste eest hoolitsema ja neid kaitsma. Põhjendatud on ka kartus nõrga ja haiglase järeletuleva soo eest. Mina nimetasin juba lühidalt, et mitmed tööalad naise kihvtitavad ehk mürgitavad, ja nad haigeks jäävad. Aga mitte üksi nemad ise ei jää haigeks, vaid annavad väga sagedasti mürki oma rinnalastele piima kaudu edasi, mille järelduseks mitmesugused haigused, näiteks langetõbi, krambid, kõiksugused halvatused j.n.e.

Tooksin ruttu veel mõned näited. Näiteks on isa alkohoolik. (M. Martna, stp: Mispärast ruttu? Eesti oludest ei ole Teie veel kõnelenud.) Jah, ma teen seda varsti. (Vahelhüüded: Jätame selle homseks, homme on lühike päevakord. Praegu lõpetame koosoleku.)

Juhataja **R. Penno**: Ettepanek on tehtud, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.35 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **R. Penno**.

Sekretär **M. Juhkam**.

